

FÄRGARPLAN

INFÖR PLANLÄGGNING AV DEL AV SÖDERMALM 8:57, SÖDERMALM, STOCKHOLM

KULTURMILJÖANALYS 2021-10-27, REV. 2023-03-22

FÄRGARPLAN | INFÖR PLANLÄGGNING AV DEL AV FASTIGHETEN SÖDERMALM 8:57 | SÖDERMALM | STOCKHOLM
Kulturmiljöanalys 2021-10-27, rev. 2023-03-22

UPPDRAKSGIVARE
Folkhem Trä AB

UPPDRAKSANSVARIG ANTIKVARIE
Lisa Sundström, byggnadsantikvarie, certifierad sakkunnig kontrollant av kulturvärden - K, Tengbom

GRANSKANDE ANTIKVARIE
Anna Krus, byggnadsantikvarie, certifierad sakkunnig kontrollant av kulturvärden - K, Tengbom

FOTO
Lisa Sundström om inget annan anges.

FOTO OMSLAG
Färgarplan

Tengbomgruppen ab
Katarinavägen 15
Box 1230
111 82 Stockholm
telefon: 08-412 52 00
www.tengbom.se
org.nr. 56329-9113

INNEHÅLL

1.	INLEDNING		
	Bakgrund och syfte	s. 4	
	Avgränsning		
	Metod		
2.	KULTURHISTORISKA FÖRUTSÄTTNINGAR	s. 6	
	Stockholms stads översiktsplan		
	Gällande detaljplan		
	Stockholms byggnadsordning		
	Tidigare ställningstaganden		
	Plan- och bygglagen		
	Riksintresse för kulturmiljövården		
	Kulturhistoriskt värdefulla parker		
	Stockholms stadsmuseums kulturhistoriska klassificering		
	Naturgeografiska och topografiska förutsättningar		
3.	ÖVERGRIPANDE HISTORISK ÖVERSIKT	s. 13	
	Östra Södermalm under medeltid		
	Stormaktstiden		
	Den förindustriella staden		
	Lindhagens stadsplaner och utbyggnad av stenstaden		
	Offentlig byggnadsverksamhet		
	Koloniträdgårdar		
	Utbyggnad under 1930-talet		
	Utbyggnad under 1940-tal		
	Utbyggnad under 1950-tal		
	Utbyggnad under 1960-tal		
	Utbyggnad under 1970-tal		
	Norra Hammarbyhamnen/Hammarby Sjöstad 1980-2000-tal		
4.	FÄRGARPLAN HISTORISK ÖVERSIKT		s. 30
	Färgarplans historiska utveckling och tillkomst		
5.	SAMMANSTÄLLNING AV UTREDNINGSSOMRÅDETS ÖVERGRIPANDE TIDSLAGER		s. 34
	Stadsbyggnadskaraktärer		
	Grönstruktur		
	Gator och gångstråk		
	Utsiktspunkter och siktlinjer		
	Topografi och siluett		
6.	FÄRGARPLAN - NULÄGE OCH KARAKTÄRISTIK		s. 42
	Anläggningar		
	Omgivande bebyggelse		
	Grönstruktur		
	Gatustruktur		
	Färgarplan i gaturummet		
7.	KULTURMILJÖVÅRDEN		s. 49
	Övergripande kulturmiljövården - Historiska och visuella aspekter		
	Färgarplan		
8.	KULTURHISTORISKA FÖRHÅLLNINGSSÄTT VID UTVECKLING AV FÄRGARPLAN		s. 53
9.	KÄLLOR		s. 54

1. INLEDNING

BAKGRUND OCH SYFTE

Färgarplan ligger i korsningen Barnängsgatan/Tengdahlsgratan på östra Södermalm. Marken ägs av Stockholms stad och har markanvisats till Folkhem Trä AB för planläggning av ny bebyggelse. Planområdet omfattar Färgarplan som består av ytor ianspråktagen av parkeringar och en nätstation.

Ett förslag till ny bebyggelse på Färgarplan har tagits fram av Utopia arkitekter på uppdrag av Folkhem Trä AB inför samråd. I samband med framtagning av förslag för planläggning av Färgarplan har Tengbom fått i uppdrag att ta fram en kulturmiljöanalys för att fördjupa kunskapen om Färgarplans och närmiljöns kulturhistoriska värden.

Syftet är att beskriva områdets kulturhistoriska sammanhang och värden som underlag för bedömning av platsens förutsättningar till förändring med ett bibehållande av områdets kulturmiljövärden samt principer vid förtätning av platsen.

Med kulturmiljöanalysen som underlag utförs i kommande skede en konsekvensbedömning av hur det framtagna förslaget förhåller sig till områdets kulturhistoriska förutsättningar.

AVGRÄNSNING

Kulturmiljöanalysen behandlar övergripande Södermalms utveckling och bebyggelse och mer specifikt östra Södermalm i anslutning till Färgarplan.

Stockholms stadskarta. Karta: Stockholms stad.

Avgränsning utredningsområde

Planområde. Färgarplan, del av fastigheten Södermalm 8:57.

METOD

Kulturmiljöanalysen utförs med utgångspunkt i Riksantikvarieämbetets plattform för värdering och urval. Plattformen utgör ett grundläggande förhållningssätt för arbete med att definiera, värdera, prioritera och utveckla kulturarvet.

Enligt plattformen definieras ett kulturhistoriskt betraktelsesätt som innebär att olika företeelser samt deras beståndsdelar och karaktärsdrag är resultat av tidigare händelser och utvecklingsförlopp. Det kan röra sig om utformning och innehåll såväl som funktion och betydelse. Sådana egenskaper finns hos alla landskap, miljöer, byggnader, lämningar, objekt och föremål men även hos verksamheter, traditioner, ritualer och språk.

Syftet med att bedöma sådana egenskaper som representerar kulturhistoriska värden, är att bidra till en ökad förståelse för såväl förflutna som pågående skeden, processer och sammanhang.”

RAÄ presenterar en kulturhistorisk värderings- och urvalsprocess i fyra olika på varandra processmoment:

BESKRIVANDE

Det beskrivande momentet handlar om att identifiera vilka uttryck som återspeglar vilka kulturhistoriska skeenden. Därigenom avgränsas och beskrivs det kulturhistoriska sammanhang som blir utgångspunkt för bedömning av det kulturhistoriska värdet.

ANALYSERANDE

I det analyserande momentet bedöms hur och i vilken grad dessa uttryck speglar det kulturhistoriska sammanhang som valts ut i det första momentet, genom att bedöma det kulturhistoriska värdet utifrån tre kriterier:

- Möjlighet till kunskap och förståelse.
- Kulturhistorisk helhet som handlar om vad som finns kvar, dvs. graden av ”fullständighet”.
- Kulturhistorisk relevans som gäller företeelsens roll som kännetecknande eller på annat sätt särskilt betydelsefull för sin tid och kontext.

PLANERANDE

Det planerande momentet består av prioritering och planering, med utgångspunkt i hotbild och förutsättningar. Här bestäms vad som ska lyftas fram för vidare hantering samt vad som kan väljas bort till förmån för annat.

BESLUTANDE

Det beslutande momentet handlar om att ta ställning till eventuella skyddsbestämmelser och resursfördelning men också om former och metoder för förvaltning, förmedling och uppföljning.

Kulturmiljöanalysen innehåller det beskrivande och det analyserande momentet medan momenten som rör planerande och beslutande hanteras av kommunen i det efterföljande planarbetet.

2. KULTURHISTORISKA FÖRUTSÄTTNINGAR

STOCKHOLMS ÖVERSIKTSPLAN

Stockholms översiktsplan betonar att stadens alla delar ska erbjuda väl gestaltade miljöer. När staden växer ska unika karaktärsdrag och kvaliteter i hela staden utvecklas och kompletteras med stöd i kunskap om natur- och kulturvärden. I allt stadsbyggande ska läge i staden beaktas med utgångspunkt från befintlig bebyggelse, topografi, utblickar, det gröna och vattnet. Byggnaders och platser arkitektoniska idé ska kunna beskrivas och förklaras. Mötet mellan byggnad och stadsrum ska tillvaratas så att de berikar varandra.

GÄLLANDE DETALJPLAN

För fastigheten gäller detaljplan för kvarteret Fikonet m.m., laga kraft vunen 2005, dp. 2002-09169. Planen anger bostäder, park och gata. Färgarplan anges som gata markerad med befintliga träd, vägar och gångbana samt servitutsområde med byggnad för kraftledning.

STOCKHOLMS BYGGNADSORDNING

Stockholms byggnadsordning är en del av stadens samlade strategier för Stockholms gestaltning. Byggnadsordningen är ett kunskapsunderlag för hur Stockholm ska växa och gestaltas både avseende gestaltning av landskapet och bebyggelsen och hur Stockholms karaktär och kulturvärden ska beaktas och kännas igen för framtiden.

Generella punkter som genomsyrar byggnadsordningen:

GESTALTNING OCH UTFORMNING

- Det byggda ska utformas med stöd i kunskap om den specifika platsen.

- Förändringar, förnyelse och kompletteringar ska göras utifrån kunskap om Stockholms olika stadsbyggnadskaraktärer.
- Det byggda ska ta stöd i kunskap om historien, spegla samtiden och planeras för framtida behov.
- Utveckla nya stadsmiljöer med utgångspunkt ur platsspecifika natur- och kulturvärden i alla skalor. Ta stöd i kunskap om och beakta den omgivande bebyggelsens karaktär.
- Utforma kompletteringsbebyggelse i utifrån ett helhetsperspektiv - beakta närliggande bebyggelse.
- Ny byggnation ska beakta platsen förutsättningar och gestaltas utifrån en helhetssyn där alla skalor samspelar.
- Beakta relationen till omgivande byggnadshöjder.
- Stadens rum och bebyggelse ska utvecklas i relation till alla skalor, från detalj till staden som helhet.
- Utgå från kunskap om Stockholms karaktäristiska kulörer och byggnadsmaterial vid färgsättning för god helhetsverkan. Ytterligheter undviks.
- Beakta stadens taklandskap vad avser form och kulörer.
- Ta utgångspunkt ur de tydliga gestaltningsidéerna vad gäller planmönster med axlar i gatustrukturen.

- Utforma nya byggnader inom befintlig struktur.
- Arkitekturen ska uttrycka sin samtid, utvecklas med stöd i kunskap om Stockholms karaktär samt kunna beskrivas som idé.
- Utforma nya hus i grupper utifrån en sammanhållen gestaltningsidé.

TORG OCH PARKER

- Skapa en rumsligt integrerad stad genom att i planeringen säkerställa tillgången till mötesplatser som torg och parker.
- Ta tillvara torg och parker för att möta behovet av rekreation och mötesplatser.
- Utforma gator och torg utifrån den mänskliga skalan och så att ett tryggt och levande stadsliv främjas.

ANVÄNDNING

- Ny bebyggelse bör ta tillvara stadens blandning av bostäder och verksamheter.
- Aktivera bottenvåningar.

DET GRÖNA STOCKHOLM

- Södermalms unika gröna karaktärsdrag ska värnas. Gröna kopplingar, grönstruktur och mötesplatser ska utvecklas och stärkas
- Vårda, bevara och utveckla stadsdelens befintliga grönska. Ta tillvara befintlig befintliga träd och växtlighet.

TIDIGARE STÄLLNINGSTAGANDEN

Skönhetsrådet yttrade sig 2000 över en "Gluggutredning" angående stadens förslag på förtätningsbara platser i Stockholm. Skönhetsrådet avstyrkte förtätning av Färgarplan med hänvisning till att det öppna torgrummet är av värde för kringliggande bostadshus.

PLAN- OCH BYGGLAGEN (PBL)

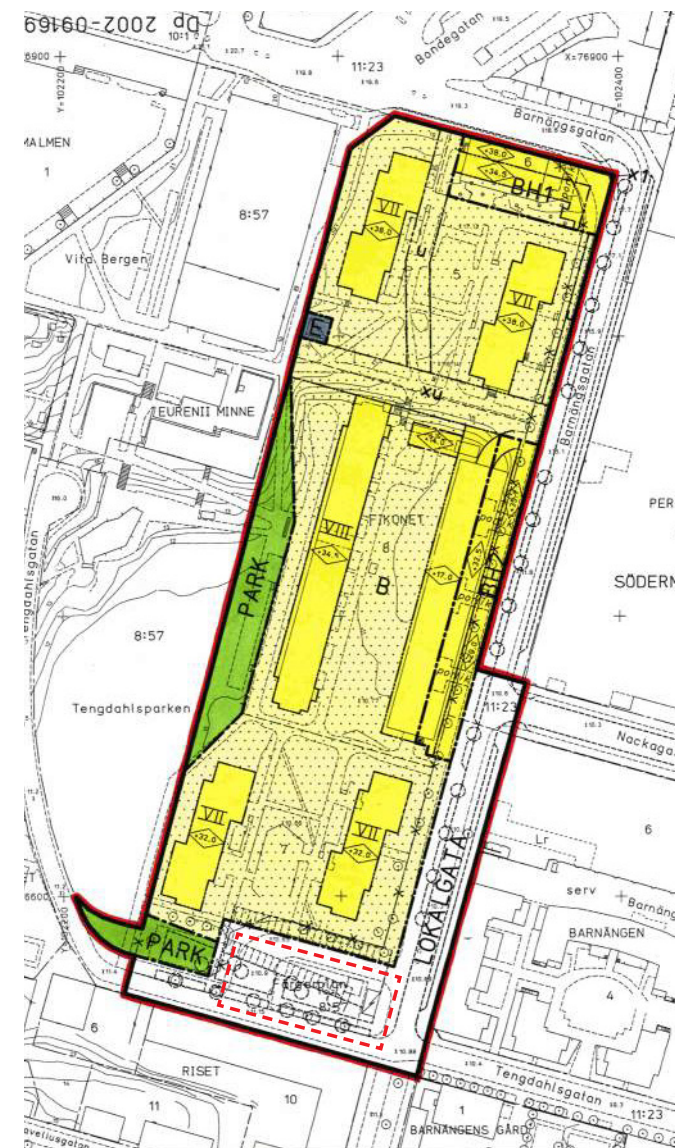
I plan- och bygglagen (PBL) ställs krav på att byggnader ska utformas med hänsyn till platsens värden och kvaliteter.

Planläggning och bebyggelse ska utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av en god helhetsverkan. Ändringar och tillägg i bebyggelsen ska göras varsamt så att befintliga karaktärsdrag respekteras och tillvaratas. (PBL 2 kap. 6§).

Kommunerna har ansvar för kulturmiljöfrågor utifrån bestämmelserna i Plan- och bygglagen.

Vid ansökningar om bygglov skall kommunen också kontrollera att byggnader, som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt inte förvanskas. Oavsett om en byggnad är särskilt värdefull eller inte ska ändringar alltid utföras varsamt så att byggnadens karaktärsdrag och värden inte går förlorade.

Förvanskingsförbudet gäller även anläggningar, tomter (som omfattas av skyddsbestämmelser i en detaljplan eller i områdesbestämmelser), allmänna platser och bebyggelseområden. (PBL 8 kap. 13 §)

Gällande detaljplan för kvarteret Fikonet m.m. inklusive Färgarplan, PI 2002-09169. Färgarplan inom röd streckad linje.

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMILJÖVÅRDEN

Hela Stockholms innerstad med Djurgården är ett riksintresse för kulturmiljövården.

Enligt Miljöbalkens portalparagraf, kapitel 1, ska värdefulla natur- och kulturmiljöer skyddas och vårdas. I Miljöbalkens 3 kapitel finns skydd för riksintressen för kulturmiljövården. Riksintressen för kulturmiljövården pekas ut av Riksantikvarieämbetet och innebär att den utpekade kulturmiljön är av nationellt intresse.

Riksintresseområden ska enligt Miljöbalken tas tillvara i planering och utveckling och skyddas mot påtaglig skada.

För riksintresset har Riksantikvarieämbetet utarbetat följande motiv samt beskrivning av uttryck för riksintresset.

MOTIV FÖR RIKSINTRESSET:

Storstadsmiljö, präglad av funktionen som landets politiska och administrativa centrum sedan medeltiden och de mycket speciella topografiska och kommunikationsmässiga förutsättningarna för handel, samfärdsl och försvar. Utvecklingen inom stadsplane- och byggnadskonsten har fått särskilt tydliga uttryck med alla epoker från medeltiden till nutid väl representerade. Residensstad, domkyrko- och universitetsstad samt viktig sjöfarts- och industristad. (Stiftsstad, Skolstad).

UTTRYCK FÖR RIKSINTRESSET AV RELEVANS FÖR UTREDNINGSSOMRÅDET:

- Bevarade rester av det äldsta gatunätet på Södermalm.
- Det stora reglerings- och utbyggnadsområdet på malmarna, med planstruktur, kyrkor, offentliga byggnader och bostäder.
- Den förindustriella stadens spridning av verksamheter och sociala skiktning i boendet.
- Områden med stenhus från 1600-, 1700- och första delen av 1800-talet, både för aristokratin, den nya klassen av rika borgare och för ett lägre borgerligt skikt - stadspalats, malmgårdar, borgargårdar samt även äldre parker och inslag av grönska.
- De lägre samhällsklassernas småskaliga trähus i stadens dåvarande ytterkanter och otillgängliga delar.
- Det sena 1800-talets stadsbyggande med esplanadsystemet och gator av olika bredd och karaktär, och byggnader i bestämda hushöjder.
- Genombrottsgator och områden planlagda som "ny" stadsdel i enlighet med 1874 års byggnadsstadga.
- Den täta och enhetliga stenstadsbebyggelsen.
- 1900-talets stadsbyggande och bebyggelseutveckling.

- Parkanläggningar och grönska, innerstadens koloniträdgårdar.
- Industrimiljöer som speglar Stockholms betydelse som industristad alltsedan 1600-talet, bland andra; Barnängen.
- Anrika restauranger och värdshus, ordenshus och lokaler för olika sällskap, bland andra; Fåfängen.
- Andra Stockholmska särdrag som exempelvis anpassningen till naturen.
- Vyerna från viktiga utsiktspunkter och blickfång.
- De tydligt avläsbara "årsringarna" i stadsväxten.
- Stadssiluetten med den begränsade hushöjden där i stort sett bara kyrktornen och offentliga byggnader tillåts höja sig över mängden.

Inom riksintresset har värdekärnor pekats ut som områden inom staden som innehåller särskilda stockholmska särdrag. Till särskilt utpekade värdekärnor inom riksintresset på östra delen av Södermalm är;

- Åsöberget (Ett område med äldre småskaliga trähus och ålderdomlig miljö).
- Vita Bergen (Bergspark anlagd vid 1800-talets slut).
- Barnängens koloniområde (Koloniområde från 1900-talets början).
- Barnängen (Industrimiljö från 1700-talet).

KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA PARKER

Parkplan Södermalm är ett vägledande dokument som beskriver hur grönstrukturen inom stadsdelsområdet ska bevaras, vårdas och utvecklas för framtiden.

I parkplan har kulturhistoriskt värdefulla parker pekats ut. Till utpekade parker på Östra Södermalm hör bl a:

VITA BERGSPARKEN

Bergspark anlagd efter Lindhagenplanen på 1800-talets slut. Innehåller även friluftsteater, trappor och murar utformade enligt Stockholmsstilen 1952-54.

TENGDAHLSPARKEN

Park utformad enligt Stockholmsstilen, 1938-40.

ÅSÖBERGET

Åsöbergets trädgårdar och täppor med plank mot gatan, grusade stigar och kullerstenslagda gångar.

FÄFÄNGAN

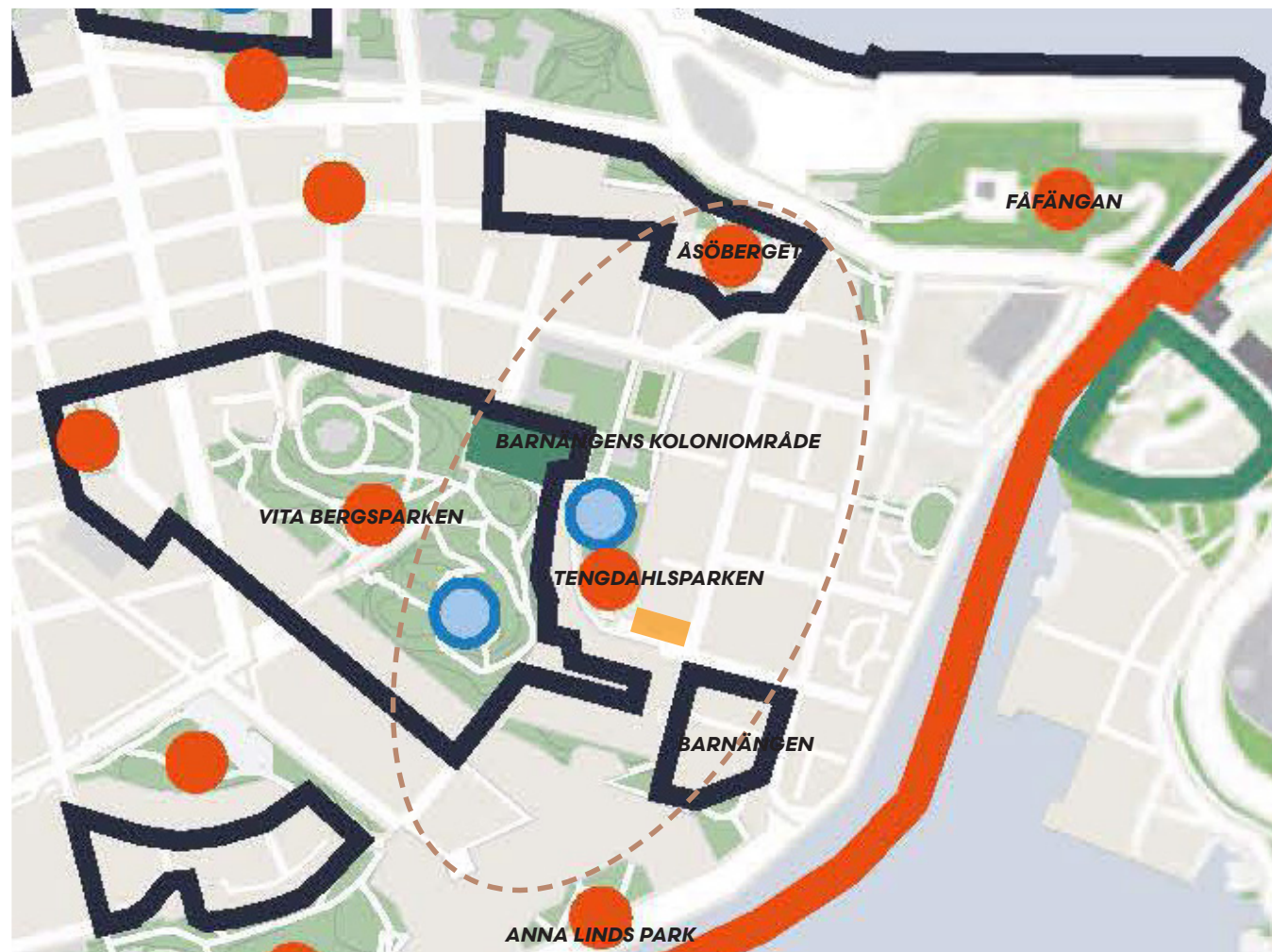
Naturpark med naturlig vegetation och topografi. Utsiktsplats inramad av formklippta lindar.

ANNA LINDS PARK

Park i Norra Hammarbyhamnen som omges av kvarteret Hamnvakten, det första nya bostadskvarteret i Norra Hammarbyhamnen.

KULTURHISTORISKT KUNSKAPSUNDERLAG FÖR STOCKHOLMS PARKER

Stockholms stadsmuseum har utfört en kompletterande inventering av Stockholms parker 2022. Kunskapsunderlaget beskriver utförligt stadens parker och dess särskilda kulturhistoriska värden.

Teckenförklaring

- Utredningsområde
- Färgarplan

- Gräns för riksintresse för kulturmiljövården
- Kulturhistoriskt värdefulla områden utpekade av Stockholms stadsmuseum

- Koloniträdgårdsområde av särskilt kulturhistoriskt värde enligt Stockholms stadsmuseum
- Värdekärna inom riksintresset Stockholms innerstad, enligt Länsstyrelsen

- Exempel på kulturhistoriskt värdefull park
- Exempel på park utformad enligt "Stockholmsstilen"

STOCKHOLMS STADSMUSEUMS KULTURHISTORISKA KLASSIFICERING

I Stockholms stad har Stadsmuseet uppdraget att peka ut kulturhistoriskt värdefulla byggnader och bebyggelsemiljöer.

Stadsmuseet har utarbetat en metod som innebär att kulturhistoriskt värdefulla byggnader kan få tre olika klassificeringar (blått, grönt eller gult). Den kulturhistoriska klassificeringen är ett kunskapsunderlag som ska ligga till grund för bedömningar i samband med detaljplanering och bygglovsprövning enligt plan- och bygglagen.

Stockholms stadsmuseum har även pekat ut områden inom staden som särskilt värdefulla till sin helhet. Inom områdena ska särskild uppmärksamhet ägnas åt kulturhistoriska värden.

KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA OMRÅDEN

- Stockholms innerstad
- Åsöberget
- Barnängens gård
- Barnängens koloniområde
- Vita Bergsparken

BLÅKLASSAD BEBYGGELSE

- Åsöberget (Förindustriell småskalig trähusbebyggelse, 1700-tal)
- Gröna gården (Förindustriell stenhusbebyggelse, 1800-tal)
- Hovings malmgård (Malmgård, 1700-tal)
- Stockholms Bomullsspinneri (Industriell bebyggelse, 1917)
- Barnängens gård (Förindustriell stenhusbebyggelse,

1700-tal)

- Faggens krog (Förindustriell trä- och stenhusbebyggelse, 1700-tal)
- Färgargården (Förindustriell sten- och trähusbebyggelse, 1700-tal)

GRÖNKLASSAD BEBYGGELSE

- Riset 11 (Barnängens flickhem, Förindustriell stenhusbebyggelse, 1700-1800-tal)
- Riset 10 (Folkhemmet, Ernst Grönwall, 1949)
- Sofia skola (Offentlig byggnad, 1907)
- Eurenii Minne (Sekelskiftesvilla)
- Stenstadsbebyggelse (1880-1930)
- Norra Hammarbyhamnen, Kv. Hamnvakten, 1980-tal

GULKLASSAD BEBYGGELSE

- Kv. Melonen (Funktionalism, 1930-tal)
- Kvarteret Stålet (Funktionalism, smalhus, 1930-tal)
- Kvarteret Persikan m.fl. (rivet, under nybyggnation)
- Stenstadsbebyggelse (1880-1930)

STOCKHOLMS STADSMUSEUMS KULTURHISTORISKA KLASSIFICERING

Blått

Blåklassade byggnader är den högsta klassen och omfattar synnerligen kulturhistoriskt värdefull bebyggelse som motsvarar fordringarna för byggnadsminnen i kulturminneslagen.

Grönt

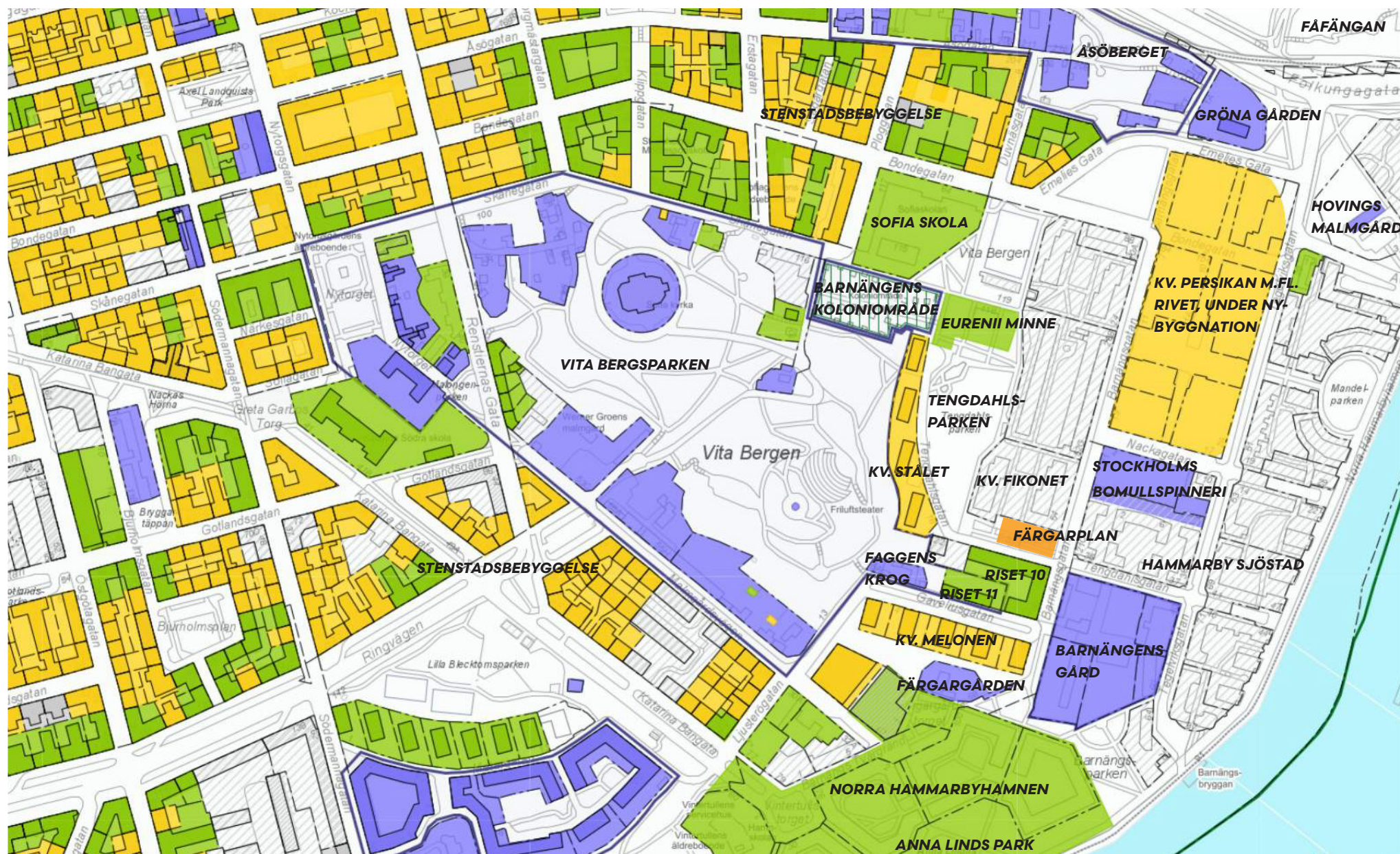
Grönklassade byggnader innebär att bebyggelsen är särskilt kulturhistoriskt värdefull ur historisk, kulturhistoriskt, miljömässig eller konstnärlig synpunkt.

Gult

Gulklassade byggnader innebär att bebyggelsen har positiv betydelse för stadsbilden och/eller har ett visst kulturhistoriskt värde.

Streckad

Fastighet med bebyggelse som ännu ej klassificerats eller obebyggd fastighet.

Planområdet/Färgarplan.

NATURGEOGRAFISKA OCH TOPOGRAFISKA FÖRUTSÄTTNINGAR

Stockholm är anlagt i ett skärgårdslandskap som kännetecknas av gröna och bergiga öar. Södermalm är en ö omsluten av vatten och har en för Stockholms skärgård karaktäristisk topografi med bergsformationer som t.ex. Åsöberget, Vitabergen och Fåfängan.

Längst Södermalms norra strand sträcker sig en mäktig förkastningsbrant, vilken kan ha gett ön dess ursprungliga namn – Åsön. Landskapet med förkastningsbrant och bergiga områden har historiskt varit otillgängliga medan landskapet söder om förkastningsbranten, vid bland annat Barnängen, och mellan de uppstickande bergen haft en mer låglänt karaktär som har lämpat sig för odling och bete.

Stadens bebyggelse har vuxit fram under en lång period och på Södermalm har bebyggelsen efterhand uppförts på förkastningsbranter och bergshöjder med en anpassning till naturgeografiska förutsättningar.

Södermalms naturliga topografi och den till naturen anpassade bebyggelsen har bidragit till att skapa en siluett, karaktäristisk för Södermalm och Stockholm.

Vy över östra Södermalm från Fåfängan. Åsöberget med sin småskaliga bebyggelse och stenstaden med bebyggelse som följer topografien. Sofia kyrka på Vita Bergsparkenshöjden.

3. ÖVERGRIPANDE HISTORISK ÖVERSIKT

ÖSTRA SÖDERMALM UNDER MEDELTID

Östra Södermalm har historisk varit ett perifert område i staden. Under medeltiden uppkom bebyggelse på Södermalm som främst lokaliserades till de centrala norra delarna. De perifera områdena användes i huvudsak till odling och betesmark.

Under 1500-talet grundade Gustav Vasa Danvikens hospital vid Danvikstull. Danviks hospital ägde ett större område på östra Södermalm dit ett barnhus (barnhospital) förlades vid en äng, vilket gett upphov till områdets namn Barnängen. Även Fåfängan hörde till Danviken och kallades i äldre tid Danviksberget.

Vid Tegelviken låg ett tegelbruk. Från Tegelviken skeppades teglet ut och dess verksamhet har gett namn till flera gator i stadsdelens östra delar. Under 1600-talet förlades Stockholms stora skeppsvarv hit som fanns kvar in på 1900-talet. Tegelviken är idag hamn för Finlandsbåtar.

Karta över Stockholm omkring 1640.

STORMAKTSTIDEN

Under 1600-talet utvecklas Sverige till en stormakt och Stockholms omformas till en modern stad. Över norra centrala Södermalm, som präglades av en medeltida struktur, lades under 1630-talet en ny stadsplan med rätta kvarter och gator.

Stadsplanen berörde huvudsakligen de centrala norra delarna av Södermalm där kyrkor och nya palats uppfördes av adeln jämte bostadsbebyggelse.

Den östra delen av Södermalm präglades ännu av trädgårdssodling och de verksamheter som drevs vid Tegelviken och Danviken. För bevakning av Stockholms inlopp anlades under 1600-talet Danviks skans på Danviksberget, nuvarande Fåfängan.

Karta över Stockholm omkring 1702. På Södermalm har en stadsmässig bebyggelse växt fram på centrala norra Södermalm medan de perifera delarna användes till odling och bete.

DEN FÖRINDUSTRIELLA STADEN

MANFAKTURER OCH BOSTADSBEBYGGELSE VÄXER FRAM

På Östra Södermalm, liksom på de andra malmarnas utkantsområden, anlades verksamheter som bryggerier och garverier m.m. vilka krävde större tomter och inte fick plats inne i själva staden.

I Barnängen etablerades redan år 1691 en textilmanufaktur för tillverkning av kläde till svenska armén. Verksamheten växte och efterhand uppfördes väverier, färgerier, bostäder och byggnader för djurhållning och odling.

Barnängen utvecklades till Sveriges största textiltillverkare och var under 1700- och 1800-talen Stockholms största arbetsplats.

År 1869 övertogs verksamheten av Stockholms Bomulls-spinneri och Väfveri AB som drev verksamhet i Barnängen ända in på 1950-talet. För verksamheten uppfördes efter ritningar av arkitekten Cyrillus Johansson, en större spinneribyggnad i Barnängen 1917.

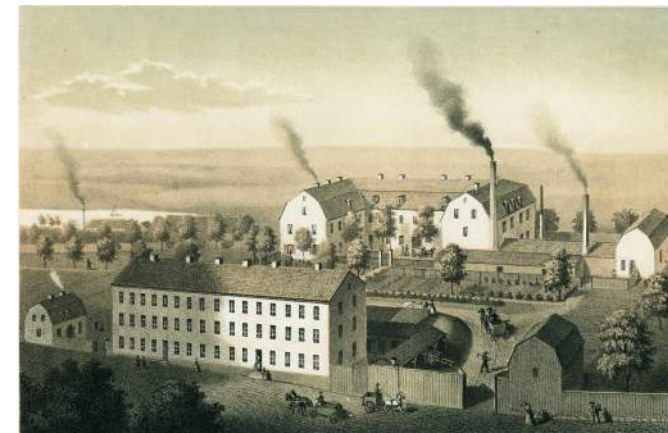
Andra manufakturer i området var Liljeholmens stearinfabrik som flyttades till Hovings malmgård under 1840-talet. Vid malmgården uppfördes kompletterande tillverkningslokaler och på Åsöbergets sluttning uppfördes år 1854 den Gröna gården efter ritningar av arkitekten Johan Fredrik Åbom som bostäder för arbetare vid stearinfabriken.

Tillaeus karta över Stockholm 1733. På 1700-talet präglas området i huvudsak av trädgårdsodling, Barnängens manufaktur, malmgårdar och småskalig bostadsbebyggelse.

Vy från Åsöberget över Barnängen och Hammarby sjö. Anders Blombergson år 1837. www.stockholmskallan.se

Barnängens Tekniska fabrik. Fotograf okänd. www.tekniskamuseet.se

Huvudbyggnaden vid Barnängens gård uppförd under 1700-talet.

På malmarna, utanför de planlagda områdena, anlades under 1600- och 1700-talen även s.k. malmgårdar av stadens förmögna. Till malmgårdarna, som nyttjades som sommarnöjen, hörde stora egendomar för trädgårdsodling till husbehov och försäljning. På Åsöberget uppfördes Hedbergs malmgård år 1711. Malmgården beskrevs 1726 omfattas av en "stor och vidlyftig trädgård med åtskilliga fruktträd". Till malmgården fanns även stall, fårhus, lusthus och drivhus. Vid Tegelviksgatan uppfördes Hovings malmgård omkring 1770 av färgaren Carl Gustaf Hoving. Vid Fåfängan, i nuvarande Masthamnen, anlades Patons malmgård 1774. Till Patons malmgård hörde även Fåfängan där man uppförde ett lusthus på gamla skansen.

På en större tomt i området (se karta 1733) fanns stora trädgårdsodlingar som drevs av trädgårdsmästaren Petter Fagge vars son öppnade Faggens krog på Gaveliusgatan 1731.

I området växer också bostadsbebyggelse fram för stadens arbetare och mindre bemedlade. Inne i själva staden hade under tidigt 1700-talet införts förbud för uppförande av trähus efter flera stadsbränder. Undantag från förbudet rådde för de mindre bemedlade utanför själva staden. På bergig svårbebyggd mark i stadens utkanter, vilken ansågs mindre värd, upplät staden tomter för bostäder. På Åsöberget och Vita bergen avsattes tomter där små trähus uppfördes.

Närheten till arbetsplatser vid skeppsvarvet vid Tegelviken, Barnängens textilfabriker var av stor betydelse för bebyggelsens framväxt. Varefter trähusförbudet hårdnade kompletterades bebyggelsen senare med mindre putsade hus.

Hedbergs malmgård från 1700-talet på Åsöberget.

Färgargården. Vid Färgargården bedrevs färgeriverksamhet.

Magasinsbyggnader vid Barnängens gård

Faggens krog från 1700-talet på Gaveliusgatan.

Barnängens flickhem från 1700-talet, påbyggt på 1800-talet, på Gaveliusgatan.

Småskalig bebyggelse från 1700-talet på Åsöberget.

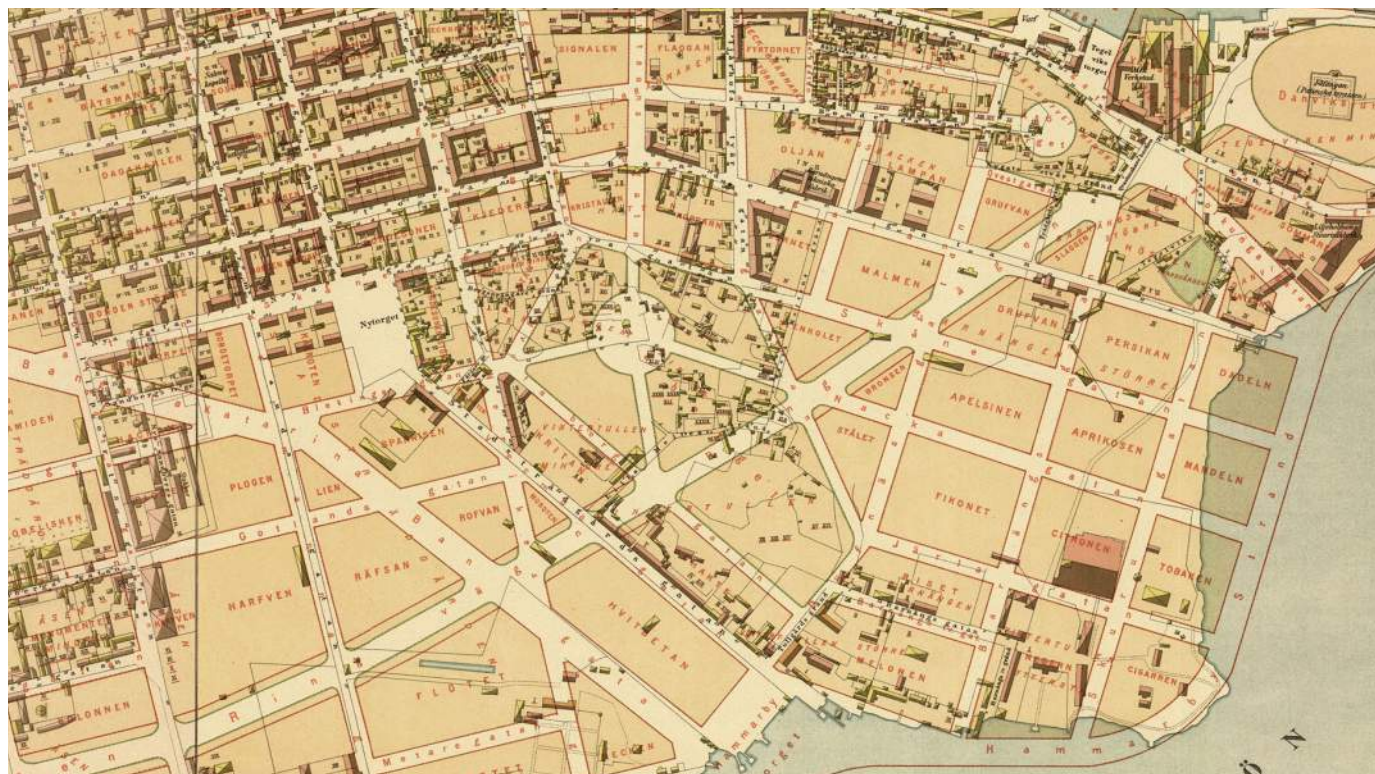
LINDHAGENS STADSPLANER OCH UTBYGGNAD AV STENSTADEN

Efter industrialismens genombrott vid 1800-talets mitt växte staden mycket snabbt. Inflyttningen till Stockholm ökade kraftigt och bostadsbristen var stor. En period av omvandling till modern storstad inleddes. För att ligga till grund för en kontrollerad expansion av staden påbörjades ett arbete med en generalplan i syfte att förbättra stadens sociala förhållanden.

En plan utarbetades av Lindhagen som var inspirerad av kontinentala förebilder som byggde på ett esplanadsystem med boulevarder, stjärnplatser, parker och salutorg. Lindhagensplanen antogs och med vissa justeringen fastställdes planen för Södermalm år 1880. Planen med nya räta gator och kvarter kom att ligga till grund för stadens utbyggnad under de närmsta decennierna. Otillgängliga berg och höjder utsparades som parker där s.k. bergsparker anlades., som bl.a. Vitabergsparken.

De nya kvarteren lades ut utan större hänsyn till den befintliga bebyggelsen vilken i många fall revs. Planen genomfördes inte till sin helhet, men rutnätsplanen präglar idag stora delar av stadsdelen.

Byggandet av bostäder tog fart och en stor mängd flerfamiljshus uppfördes på malmarna under de kommande decennierna. Bebyggelsens utformning bestämdes av stadsplanen och stadens byggnadsstadga från 1870-talet vilken reglerade hushöjder i fem våningar i slutna kvarter. Till sin arkitektur uppfördes husen med putsade fasader dekorerade enligt sin tids ideal.

Lundgrens karta över Stockholm 1885. Stadsbilden på Södermalm genomgår en kraftig förändring efter 1800-talets mitt. Från en stadsdel med småskalig bebyggelse utvecklas östra södermalm till en stenstad med putsade flerfamiljshus i fem våningar. Lundgrens karta från 1885 utvisar den antagna Lindhagensplanens reglering av gator och kvarter såväl som befintlig bebyggelse. Den befintliga bebyggelsen utgörs i huvudsak av framvuxen småskalig bostadsbebyggelse, malmgårdar och industriella verksamhet framvuxen fram Barnängen och Liljeholmens stearinfabrik. På östra Södermalm uppfördes stenstadens bebyggelse fram till allén Ringvägen med kvarteren Malmen och Gruvan. Stjärnplatserna och Ringvägens sträckning ned till Londonviadukten fullbordades inte.

Stadsplanen och utbyggnaden av stadskvarter medförde en omvälvande förändring av stadsbilden då ett stort antal hyresfastigheter uppfördes som ersatte den tidigare småskaliga bebyggelsen.

I stora drag byggs östra Södermalm ut med stenstad fram till Ringvägens tänkta förlängning norr om Sofia skola för att upphöra vid 1920-talets slut.

Sofia skola från 1907-10.

OFFENTLIG BYGGNADSVVERKSAMHET

Som en följd av stadens kraftiga expansion tog även den offentliga byggnadsverksamheten fart under 1800-talets andra hälft och 1900-talets början. Vid tiden uppfördes i staden bl.a. riksdagshuset, stadshuset, rådhuset och skolbyggnader och institutioner för utbildning och vetenskap, men även kyrkor för de växande församlingarna. Byggnaderna utformades ofta som monumentala byggnader i gedigna material efter ritningar av namnkunniga arkitekter.

På östra Södermalm uppfördes på Vita bergens högsta punkt, under åren 1902-06, Sofia kyrka. Kyrkan uppfördes med naturstensfasader efter ritningar av arkitekten Gustaf Hermansson. I Vita bergen revs stora delar av den äldre småskaliga trähusbebyggelsen för anläggandet av parken. Strax därpå uppförs även Sofia skola under åren 1907-10 efter ritningar av arkitekten Konrad Elméus. Sofia skola var en av de sista monumentala skolbyggnaderna som uppfördes i staden.

Stenstadsbebyggelse vid Skånegatan.

Stenstadsbebyggelse på östra Södermalm.

KOLONITRÄDGÅRDAR

I stadens social ambition ingick även att ge mindre bemedlade familjer möjlighet till egen odling och återhämtning. För detta avsatte Stockholms stad omkring sekelskiftet flera områden för koloniträdgårdar.

I Vita bergens sluttning avsattes ett område för Barnängens koloniområde som anlades 1906. Stugorna i Barnängens koloniområde byggdes efter typritningar av arkitekten Ragnar Östberg med tidens egnahemsområden som förebild.

Barnängens koloniträdgård i Vita bergsparken vid Skånegatan.

Kvarteret Melonen med fem lamellhus vid Gaveliusgatan.

UTBYGGNAD AV ÖSTRA SÖDERMALM

Omkring 1930 avstannade stenstadens utbyggnad enligt Lindhagensplanen. Nya ideal om sunda hus med ljus, luft och grönska förändrade stadens planering. Välplanerade ljusa moderna lägenheter med centralvärme och vatten för alla skulle byggas.

Nya förorter växte upp i tidens anda och i innerstaden uppfördes nya områden som förtätningar men framförallt i stenstadens utkanter, som t.ex. på Gärdet och i

Kristineberg. Fristående huskroppar i ljusa färger orienterade mot solen med öppna gröna gårdar karakteriserar funktionalismens bebyggelse.

KVARTERET MELONEN

På östra Södermalm, söder om den tänkta Ringvägens förlängning, fanns plats för förtätning. Under 1930-talet uppförs fem lamellhus för bostäder i kvarteren Melonen vid Gaveliusgatan. Planen för kvarteret angav stora mellanliggande gröna gårdar som inte fick bebyggas

I Gaveliusgatans mitt anlades gräsbeväxt mittrefug med trädrad.

Lamellhus i kvarteret Melonen med gröna öppna gårdar.

och även allmän planterad mark kring kvarteret. Husen uppfördes efter ritningar av arkitekterna Carl Åkerblad, Bernt Lundahl, J. Herbert och G. Javelius 1932-36.

Planen medgav även ett fyravånings bostadshus i kvarteret Riset 10, planerat som ett kringbyggt kvarter med grön gård.

Vid Tengdahlsparken uppfördes fyra smalhus i tidtypisk funktionalistisk stil.

TENGDAHLSPARKEN ANLÄGGS OCH BARNRIKEHUS UPPFÖRS

Under åren 1937-39 uppfördes s.k. barnrikehus avsedda för barnrika och mindre bemedlade arbetarfamiljer vid den nyanlagda Tengdahlsparken. Husen uppfördes som tidstypiska ljusa, smalhus.

Tengdahlsparken utformades i modernistisk stil, den s.k. Stockholmsstilen. Parker i Stockholmsstilen skilde sig från tidigare gestaltungsidéer för parker och skulle inte längre bara vara gröna oaser utan skulle användas aktivt för lek och andra aktiviteter och försågs med anläggning som t.ex. plaskdammar, utomhusteatrar m.m. I Tengdahlsparken anlades en plaskdamm och i Vita bergsparken anordnades en scen och bänkar för friluftsteater.

Tengdahlsparken anlagd på 1930-talet.

Tengdahlsparken.

UTBYGGNAD UNDER 1940-TAL

Kvarteret Riset planlades redan tidigt 1930-tal. Byggnaden kom inte att uppföras förrän 1949. För ritningarna stod Ernst Grönwall.

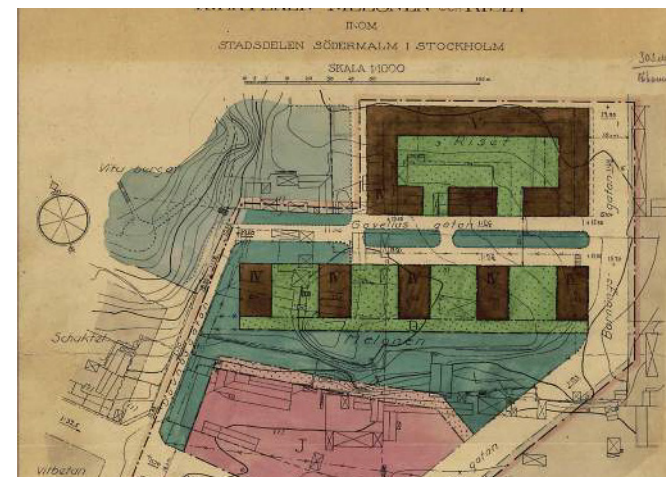
Byggnaden i kvarteret Riset 10 uppfördes i fem våning av tegel och ansluter till 1940-talets formspråk och materialitet.

UTBYGGNAD UNDER 1950-TAL

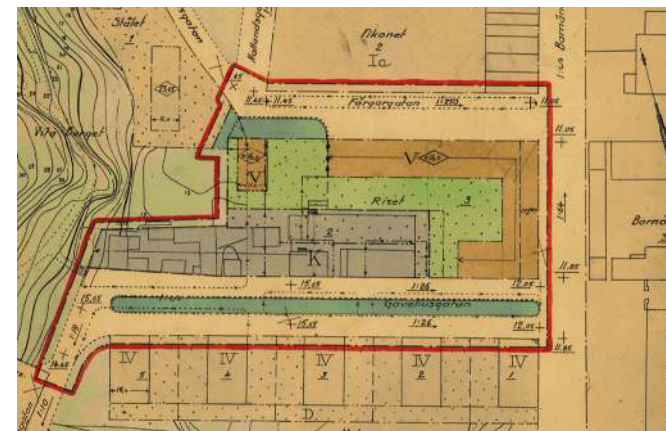
Under 1950-talet togs tre stenstadskvarter, utlagda under 1800-talet; Persikan, Aprikosen och Hösten, i anspråk för uppförandet av en bussdepå för SL. Bussdepån är idag riven för att ersättas av sju nya stadskvarter som är under byggnation.

Nuvarande Färgarplan (inom streckad linje) låg på 1940-talet i kvarteret Fikonet vid Färgargatan (nuvarande Tengdahlsgatan). Karta: Stockholmskarta 1940, Stockholmskällan.

Stadsplan för kvarteret Melonen och Riset 10, 1931. (Planen innebar rivning av förindustriell stenhusbebyggelse vid Gaveliusgatan.)

Ändring av stadsplan för kvarteret Riset m.m., 1944. Den ändrade planen innebar bevarande av stenhusbebyggelsen vid Gaveliusgatan samt byggrätt för ytterligare ett hus i 5 våningar vid Tengdahlsgatan.

Kvarteret Riset 10 vid Färgarplan uppförd 1949 efter ritningar av Ernst Grönwall. Vy från Tengdahlsparken. (Det stora trädet vid Tengdahlsgatan vid Färgarplan har sedan bilden togs tagits ned.)

Kvarteret Riset 10. Vy från Barnängsgatan i söder.

Kvarteret Riset 10. Vy från Barnängsgatan i norr.

UTBYGGNAD UNDER 1960-TAL

På östra Södermalm uppförs sex stora flerfamiljshus i åtta våningar efter ritningar av J. Höjer och S. Ljungqvist 1964. Kvarteret upptog till ytan motsvarande tre stads kvarter och planerades som en storskalig stadsdel i den centrala staden som frångick stadens traditionella skala och kvartersstruktur. Kvarteret Fikonet präglas till sin karaktär av miljonprogrammets områden genom de stora enhetliga skivhusen och modernismens idéer om separering av olika funktioner, stora öppna gröna gårdar, grönska, trädplanteringar, trädtrader vid gata och en strävan efter ljus och luft.

I planen bibehölls Tengdahls gatan enligt Lindhagensplanen. Planen innefattade trädtrader längs med Tengdahls gatan och Barnängsgatan.

Plankarta för kvarteret Fikonet, 1963.

Kvarteret Fikonet har under 2005 förtätats med flerfamiljshus mot Barnängsgatan och Skånegatan efter ritningar av Svenska bostäder/AIX. Förtätningen utfördes med höga hus i i gatuliv som utbyggnad av kvartersstad vilket bröt mot det modernistiska kvarterets idé om hus i park.

Skivhuset i kvarteret Fikonet inbäddade i Tengdahlsparkens grönska.

Kvarteret Fikonet planerades med stora öppna gröna gårdar.

Mot Tengdahlsgatan och Barnängsgatan planterades trädrader, idag uppväxta och bidrar till områdets grönska.

UTBYGGNAD UNDER 1970-TALET

1970 fullföljdes planen för kvarteret Riset genom nybyggnad av ett fyrvånings flerfamiljshus i kvarteret Riset 6.

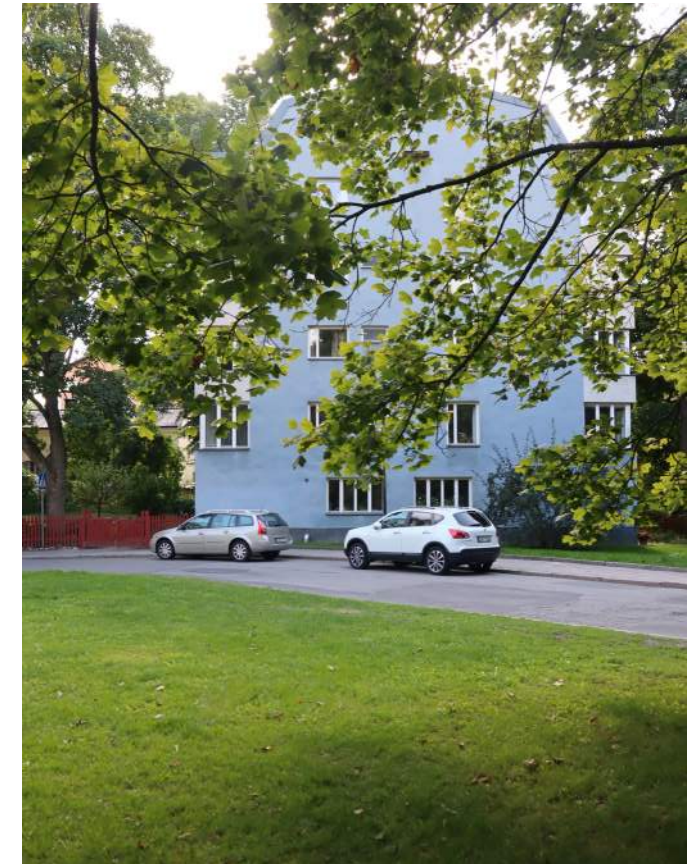
Huset uppfördes efter ritningar av Lars Bryde Arkitektkontor AB med blå putsade fasader och mansardtak, väl inbäddad i kvarterets grönska.

Kvarteret Riset 6 bebyggt med ett flerfamiljshus under 1970-talet med blå putsade fasader.

Kvarteret Riset 6, till vänster i bild, i vy från Vita Bergsparken. Husets volym och takform ansluter till magasinsbyggnaden vid Faggens krog.

Kvarteret Riset 6 i vy från Tengdahlsparken.

NORRA HAMMARBYHAMNEN/HAMMARBY SJÖSTAD

Östra Södermalm har kraftigt förändrats även under de senaste decennierna då stadsdelsområdet ingått i utbyggnaden av Norra Hammarbyhamnen/Hammarby Sjöstad under 1980-, 1990- och 2000-talet. Utbyggnaden har skett under en lång tidsperiod som en utvidgning av innerstadens bebyggelse med bostäder, service och verksamheter. De nya kvarteren karaktäriseras av en återgång till kvarterstaden med postmodern bebyggelse i kvarteret Hamnvakten.

Ett steg i utbyggnaden av Hammarby Sjöstad vid Barnängsgatan i två-tre våningar, kvarteret Barnängen 4 efter ritningar av FFNS Arkitekter 2000.

Kvarteret Barnängen 4 i hörnet Barnängsgatan/Tengdahlsgatan.

Kvarteret Barnängen 4 mot Tengdahlsgatan.

Kvarteret Hamnvakten uppförd i Norra Hammarbyhamnen 1981-83 efter ritningar av HSB arkitektursektion och György Korodi med stadsplan utarbetad av Alexander Wolodarski.

4. FÄRGARPLAN - HISTORISK ÖVERSIKT

FÄRGARPLANS UTVECKLING OCH TILLKOMST

Marken för nuvarande Färgarplan låg i äldre tid på platsen för Barnängen. Färgarplan har fått sitt namn efter färgeriverksamheten vid Färgargården som i äldre tid var knuten till Barnängens manufaktur.

Vid den nya stadsplanen på 1880-talet lades marken ut till rätvinkliga kvarter och raka gator. Platsen för nuvarande Färgarplan har sedan 1800-talet slut ingått som en del av kvarteret Fikonet som planlades enligt Lindhagensplanen. Kvarteret fullbordades inte med stenstadsbebyggelse utan användes fram till 1900-talets mitt istället för odling och var bebyggd med skjul och lager m.m.

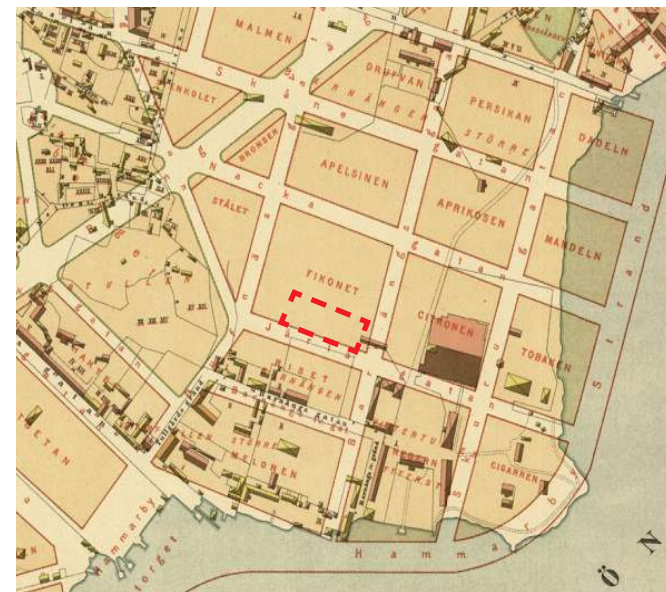
Under 1960-talet togs tre stora kvarter (kv. Fikonet, Apelsinen och Druvvan) i anspråk för ny storskalig modernistisk bebyggelse. Den befintliga äldre bebyggelsen i kvarteren revs. Platsen för nuvarande Färgarplan kom att ingå i det nya kvarterets omgivande gårdsmiljö.

Tengdahls gatans sträckning vid Färgarplan fick namnet Tengdahls gatan troligtvis i samband med uppförandet av kvarteret Fikonet på 1960-talet. Tidigare kallades vägsträckningen för Färgargatan (1940), Erstagatan (1930) och Järlagatan (1885).

Omkring 1970 togs platsen i anspråk för en vändplan och fick namnet Färgarplan.

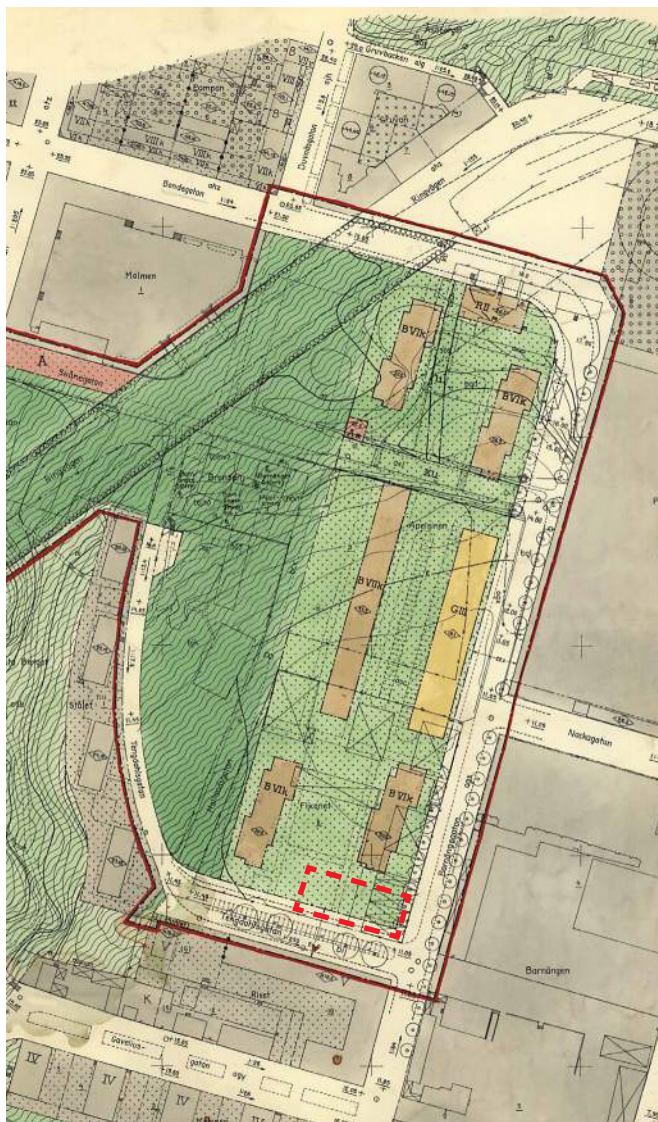
Karta över Södermalm 1733. Markerna på östra Södermalm användes huvudsakligen till odling och bete. Barnängens manufaktur hade etablerats på platsen.

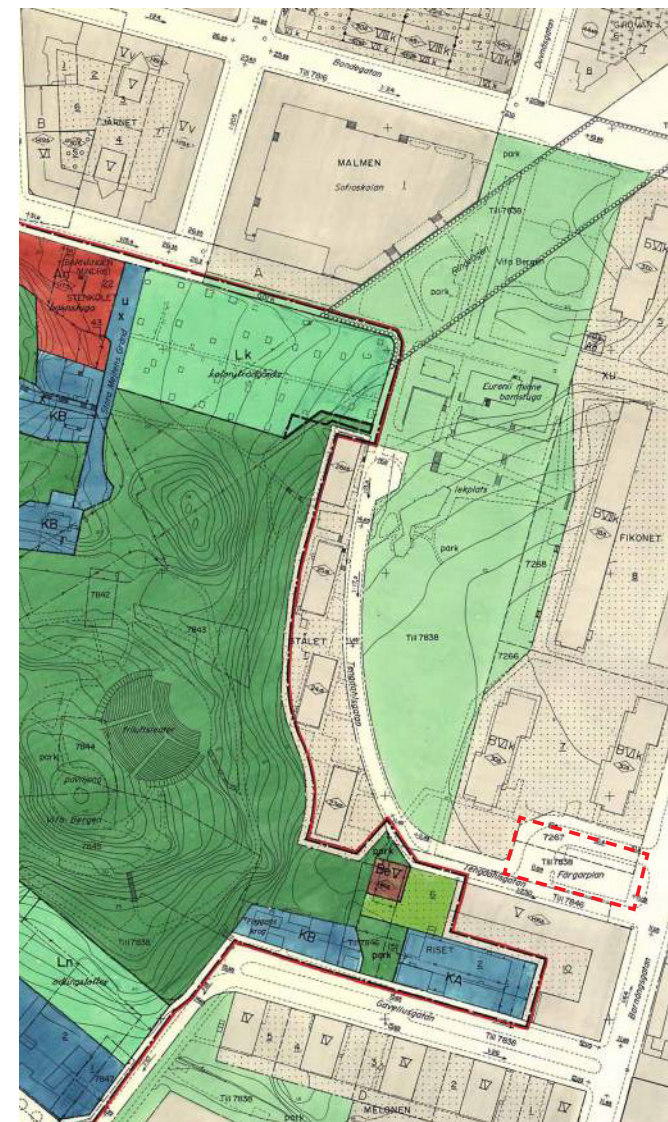
Lindhagensplan 1885. En ny stadsplan lades ut över Södermalm med raka gator och rätvinkliga kvarter. Nuvarande Färgarplans läge i kvarteret Fikonet vid Järlagatan, nuvarande Tengdahls gatan, markerad med röd streckad linje.

Karta över Södermalm 1940. Nuvarande Tengdahlsgatan vid kvarteret Fikonet hette Färgargatan. Kvarteret Fikonet nyttjades vid tiden för koloniodling och var bebyggt med skjul och lager.

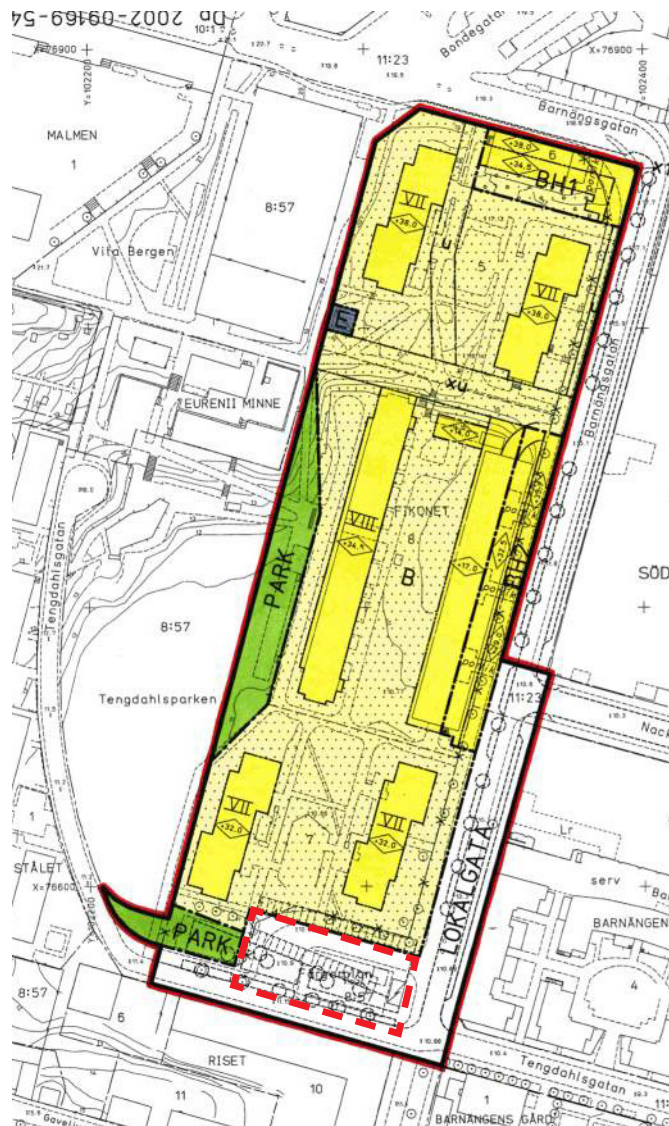
Detaljplan över kvarteret Fikonet 1963. Den äldre bebyggelsen i kvarteren revs för att ge plats för den nya bebyggelsen i nuvarande kvarteret Fikonet. Det som nu är Färgarplan ingick i kvarteret Fikonet och utgjorde s.k. prickmark innebärande mark som inte får bebyggas.

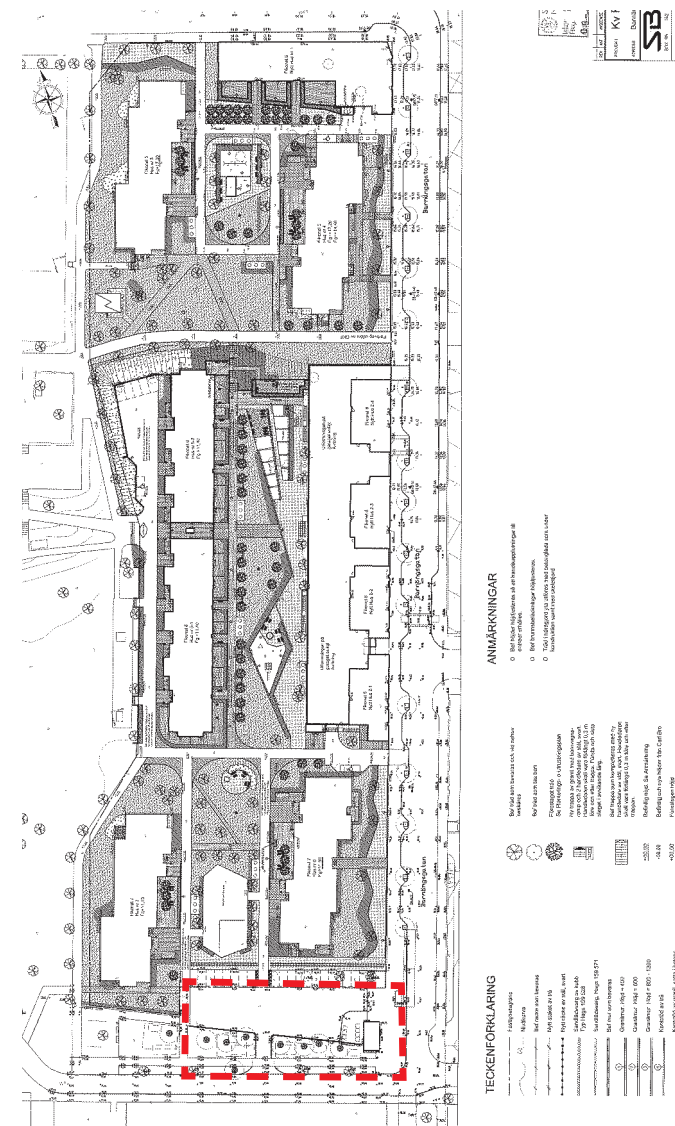
Detaljplan över Vita Bergen m.m. 1974. Färgarplan har tagits i anspråk för en vändplan som fått namnen Färgarplan. Gatan vid Färgarplan kallas nu Tengdahlsgatan.

2002 togs en ny detaljplan fram för kvarteret Fikonet som medgav förtätning med nya byggnader. Vid tiden användes Färgarplan som allmän parkering, en elnätsstation samt som vändplan för bussar.

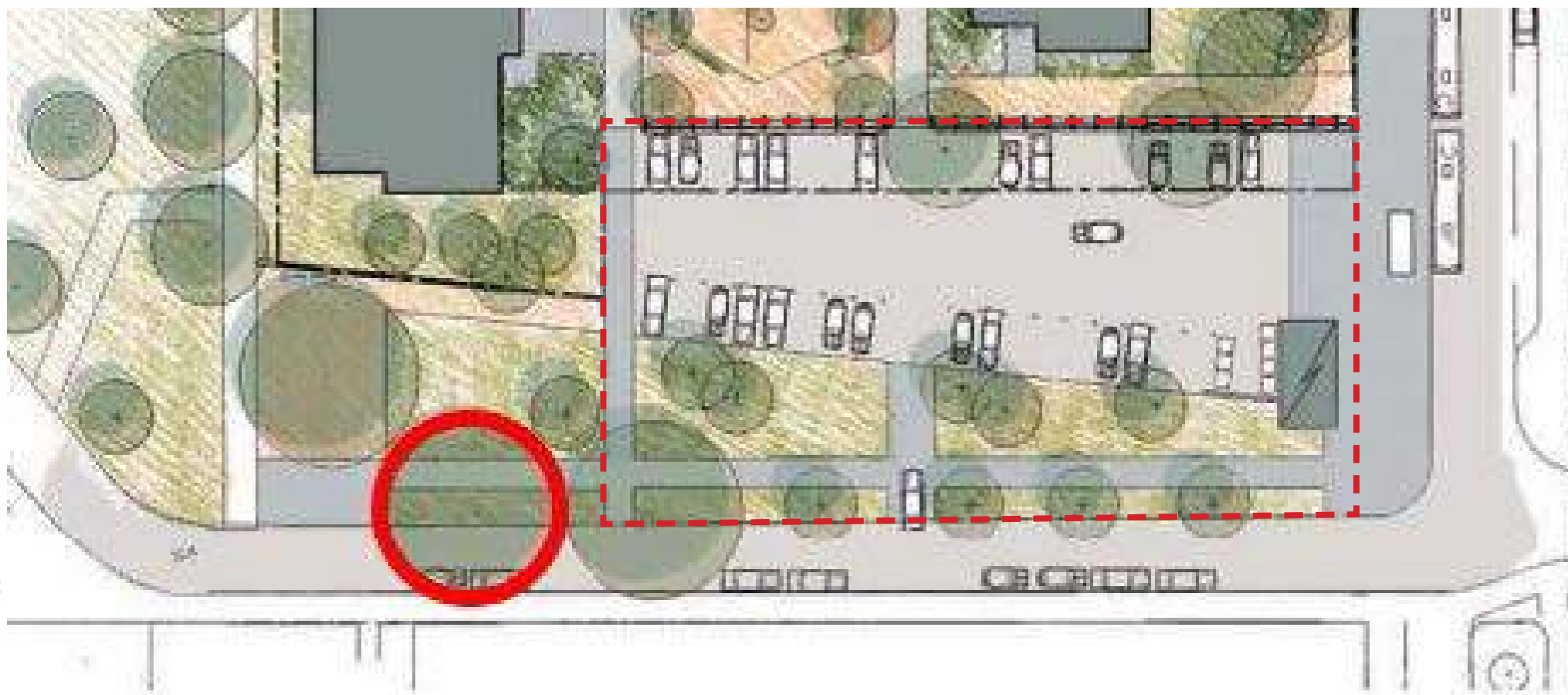
I samband med förtätningen planerades en upprustning av Färgarplan i syfte att utöka och förbättra entrén till Tengdahlsparken samt utforma Färgarplan till en grön gatuplats. Upprustningen innebar att Färgarplan om-disponerades med gräsytor och plantering av träd samt flyttning av en busshållplats till Barnängsgatan. Elstationen fick stå kvar av praktiska skäl.

Plankarta 2002. Detaljplan för kv Fikonet m.m. Dp 2002-09169-54.

Situationsplan 2006. Kvarteret Fikonet förtäts. Färgarplan anläggs till sin nuvarande gestaltning med parkering samt grästäckta ytor med dels befintlig trädrad längs med Tengdahlsgratan, dels nyplantering av en trädrad.

Omgestaltning av Färgarplan i samband med förtätning av kvarteret Fikonet. Entrén till Tengdahlsparken utökades och Färgarplan gestaltades till en grön gatuplats. Ur gestaltningprogram för kvarteret Fikonet m.fl. Röd ring markerar en stor hästkastanj som under 2022 avverkats. Av trädraden mot Tengdalsgatan återstår endast tre träd.

5. SAMMANSTÄLLNING AV ÖVERGRIPANDE TIDSLAGER

STADSBYGGNADSKARAKTÄRER

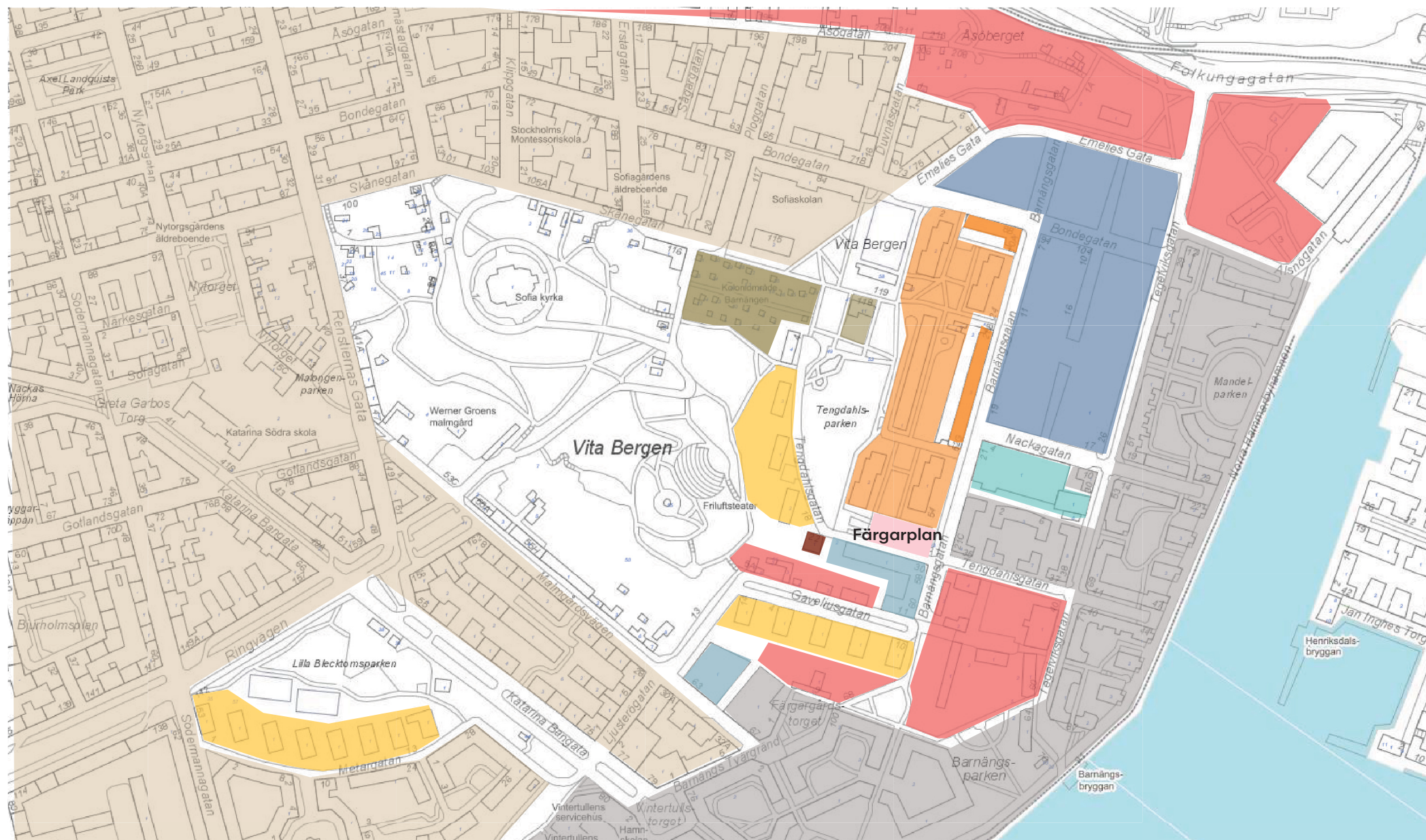
Utnedningsområdet ligger i utkanten av Södermalm där den klassiska stenstadens utbyggnad inte fullföljdes.. Stadsdelsområdet karaktäriseras av en blandad bebyggelse tillkommen vid olika tider i Södermalms historia. Den varierade bebyggelsen uppvisar sammantaget hela stadens spektra av bebyggelseutveckling från 1700-talet fram till 1900- och 2000-talets förtätningar och stadsbyggnadsprojekt.

Den stora delen av 1700- och 1800-talets småskaliga förindustriella bebyggelse har efterhand försvunnit då staden vuxit och ersatts med större flerfamiljshus.

Stadsdelsområdet rymmer inslag av bevarad småskalig förindustriell trä- och stenbebyggelse, 1800-talets stenstad och enhetliga bebyggelsegrupper som präglas av modernismens syn på stadsplanering med hus i park uppförda under 1930-1960-talet, senare förtätningar och Hammarby sjöstad, ett av Stockholms största stadsbyggnadsprojekt i modern tid.

Den sammansatta bebyggelsemiljöns olika beståndsdelar berättar på ett pedagogiskt sätt om hur samhället och arkitektoniska ideal förändrats över tid och hur stadsdelsområdet vuxit fram.

- 1700- och 1800-tal, småskalig trä- och stenhusbebyggelse
- 1880-1930, klassisk stenstad
- Sekelskifte 1900, koloniområde, villa från 1913 (Sofia husmodersskola/Eurenii minne)
- Sekelskifte 1900, Industriell bebyggelse
- 1930-tal - Funktionalism, ljusa lamellhus i park
- 1940-talet - Folkhemmet, traditionalism
- 1960-tal - Storskaligt modernistiskt kvarter med skivhus.
- 1970-tal
- 1980-2000-tal - Hammarbyhamnen/Hammarby Sjöstad, tät stadsenklav
- Förtätningar 2000-tal
- Kvarteret Persikan m.fl. Platsen för SL 's rivna bussdepå. Ny tät stadsenklav under uppförande.

Färgarplan

GRÖNSTRUKTUR

I utredningsområdet ligger Vita Bergsparken och Tengdahlsparcken. Vita bergen anlades som bergspark vid 1800-talet slut och präglas till sin karaktär av den kuiperade naturmarken med stora träd och slingrande gångar. Parken erbjuder en variation av gröna miljöer, anläggningar och äldre bebyggda miljöer.

Kvartersparken Tengdahlsparcken anlades på 1930-talet i Stockholmsstilen och ligger insprängd bland bebyggelsen. Tengdahlsparcken är en av stadsdelens viktiga gröna oaser och karaktäriseras av flacka gröna ytor med stora lummiga träd samt inslag av lekplats och plaskdamm.

En annan av närområdets parker är Fåfången med naturlig topografi och växtlighet samt dess karaktäristiska trädram högst upp på klippan.

Inom området finns fler gröna gatu- och gårdsmiljöer vid Tengdahlsplan, Färgarplan, Barnängsgatan, Gaveliusgatan och Färgargårdstorget med gräsbevuxna ytor med uppväxta träd. Faggens krog omges av trädgårdstappa med äldre träd, traditionell växtlighet och trädgård omgiven av traditionellt rött spjälstaket.

Stadsdelsområdets bebyggda miljöer präglas starkt av grönska med uppvuxen karaktär som en integrerad del i de olika bebyggda miljöernas planering.

Färgarplan

Parker och gröna gaturum. Karta: Stockholms parkkarta, övergripande grönstruktur.

Färgarplan i vy från Barnängsgatan i norr. Trädrad längs med Barnängsgatan vid kvarteret Fikonet.

Grönt gaturum på Barnängsgatan mellan Kvarteret Riset och Barnängens gård.

Grönt gaturum på Gaveliusgatan mellan kvarteret Riset och kvarteret Melonen.

Uppväxta träd och grön förgårdsmark i kvarteret Barnängen 4, Tengdahlsgatan.

Grönska i kvarteret Barnängens gård.

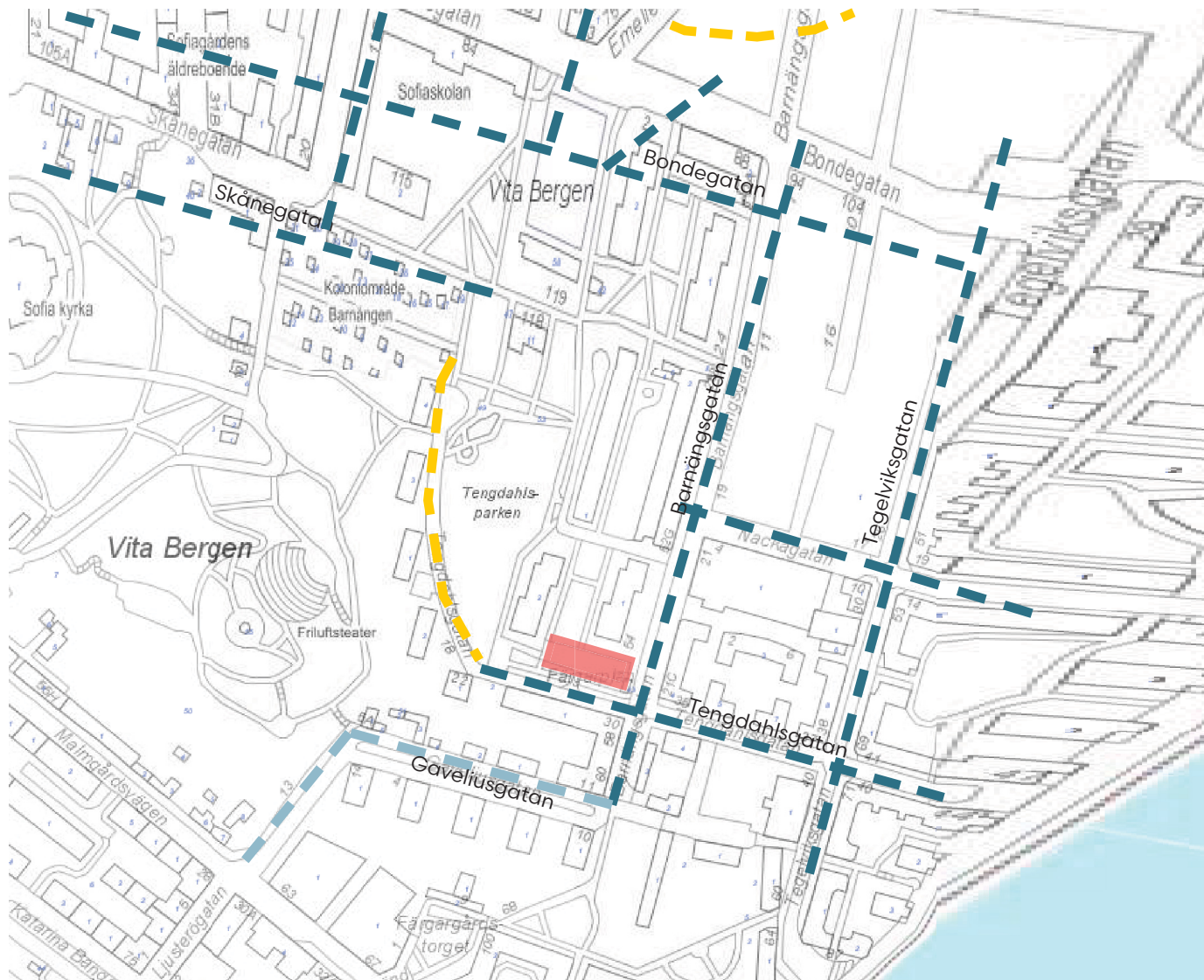
Grönska i vy från Vita Bergsparken. Vid det blå huset från 1970-talet i kvarteret Riset syns en stor lind som hör till parkmiljön vid Faggens krog till vänster i bild.

GATOR OCH GÅNGSTRÅK

Stadsdelsområdet präglas, även om stenstaden inte fullföljdes till Södermalms södra delar, av de rätvinkliga gator som lades ut över staden enligt Lindhagensplanen.

Barnängsgatan, Tengdahlsgratan, Tegelviksgatan, Bondegatan och Skånegatan bibehåller gatusträckningar enligt Lindhagensplanen. Gaveliusgatan har en äldre sträckning men inordnar sig i den rätvinkliga gatustrukturen.

- Färgarplan
- Gatusträckningar tillkomna före 1880-tal.
- Raka gator och rätvinkliga kvarter utlagda efter Lindhagensplanen 1885.
- Gata tillkommen 1930-tal.

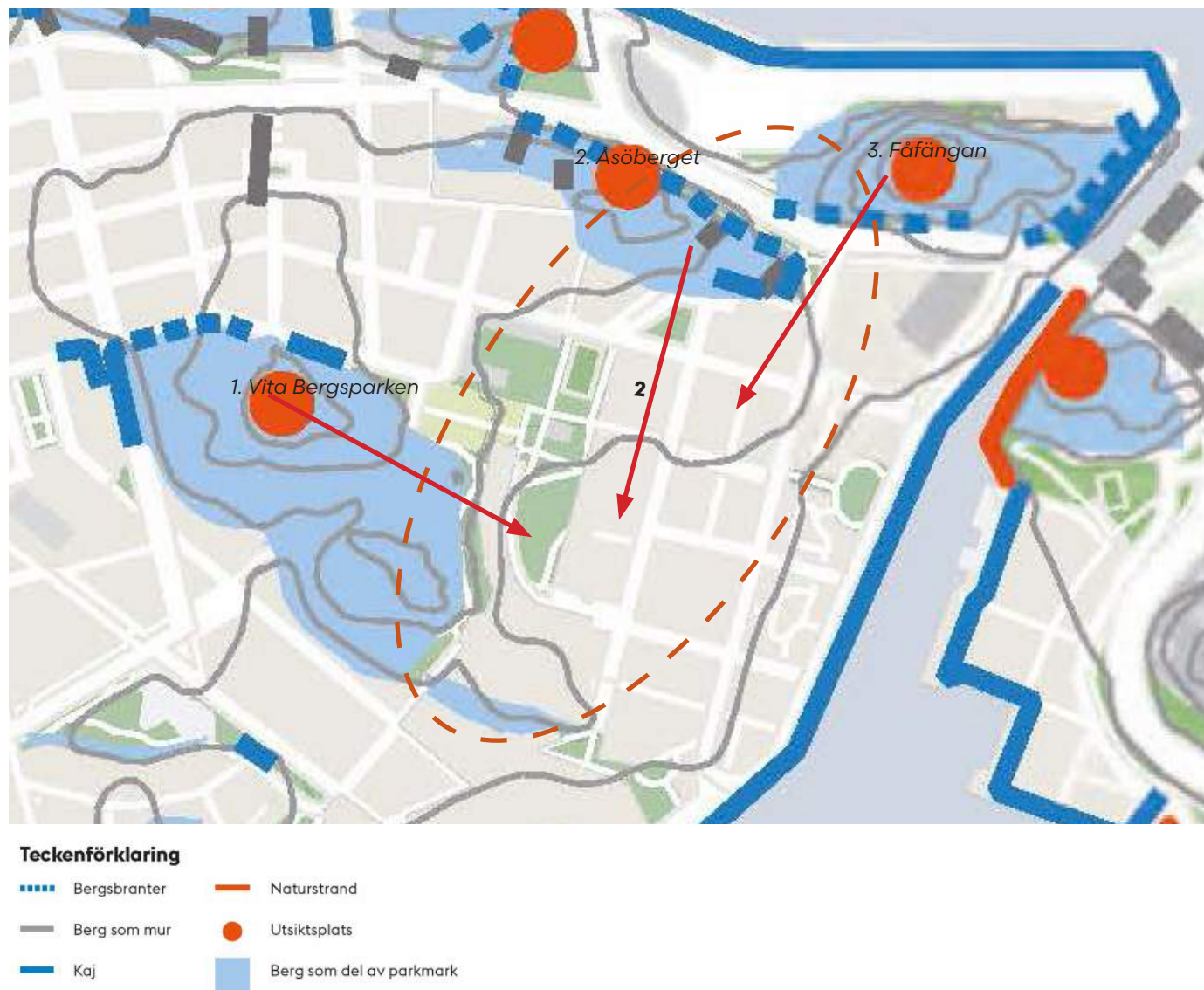
Övergripande gatustruktur.

UTSIKTSPLATSER

Östra Södermalm erbjuder högt belägna utsiktsplatser. Vita Bergsparken är en viktig utsiktsplats med möjlighet att uppleva värdefulla vyer över staden. Även Åsöberget och Fåfången är särskilt utpekade viktiga utsiktsplatser i stadsdelen med möjlighet att uppleva värdefulla vyer över staden, vattnet och Södermalm.

SÄRSKILT VIKTIGA UTSIKTSPLATSER

1. Vita Bergsparken
2. Åsöberget
3. Fåfången

Utpekade viktiga utsiktsplatser på östra Södermalm. Parkplan Södermalm, Stockholm stad, 2019.

1. VY FRÅN VITA BERGPARKEN

Från Vita Bergsparken märks utsikter över staden framförallt mot söder och väster. I övriga vyer döljs utsikten huvudsakligen av parkens grönska. På en mer undanskymd plats i parken framträder bebyggelse i kvarteret Riset och Fikonet öster om parken.

Vy från Vita bergsparken mot Färgarplan.

2. VY FRÅN ÅSÖBERGET

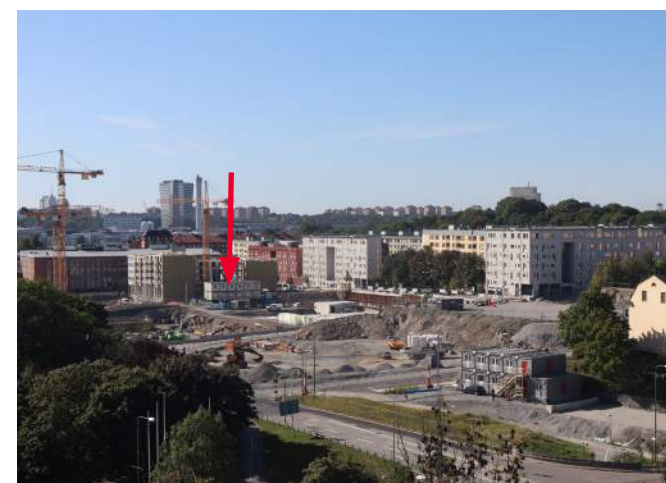
Åsöberget är en viktig utsiktsplats på Södermalm där framförallt vyer över staden och vattnet är möjliga att uppleva. I vyer söderut möts blicken av den storskaliga skivhusbebyggelsen i kvarteret Fikonet bakom den småskaliga äldre trähusbebyggelsen på berget. Färgarplan är belägen söder om skivhusbebyggelsen.

Vy från Åsöberget mot Färgarplan.

3. VY FRÅN FÅFÄNGAN

Fåfängan är en viktig utsiktsplats på Södermalm där framförallt storslagna vyer över staden och vattnet och Stockholms inlopp är möjliga att uppleva. I vyn från Fåfängan söderut över Södermalm och Barnängsområdet märks i fonden arbetsplatsområdet där kvarteret Persikan är under uppförande. Bakom kvarteret Persikan

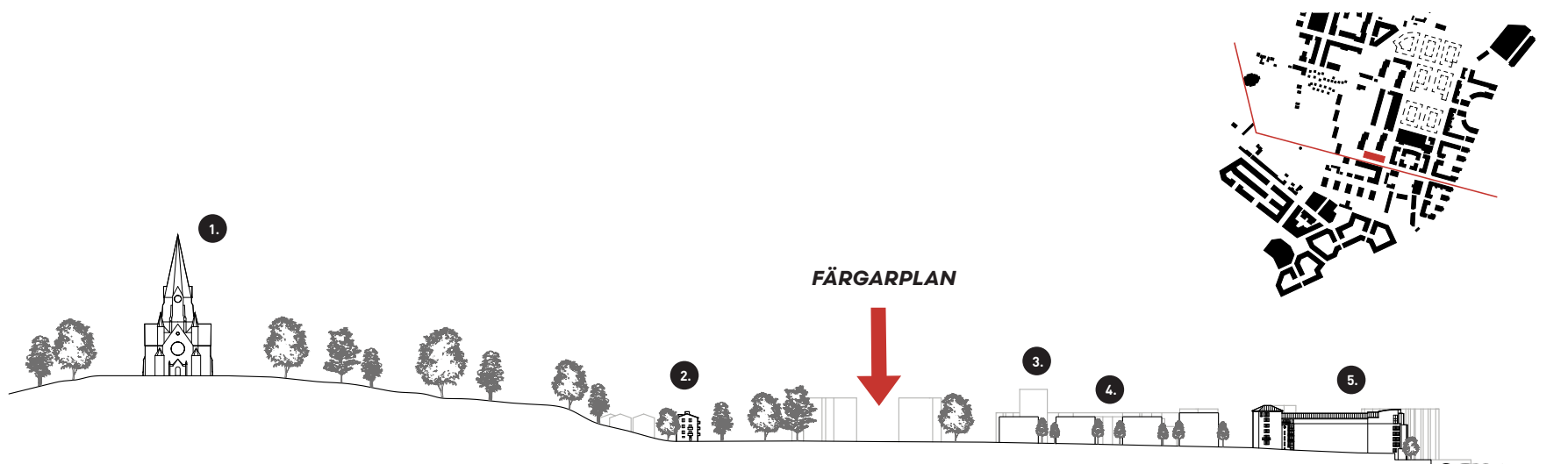
Vy från Fåfängan mot Färgarplan.

TOPOGRAFI OCH SILUETT

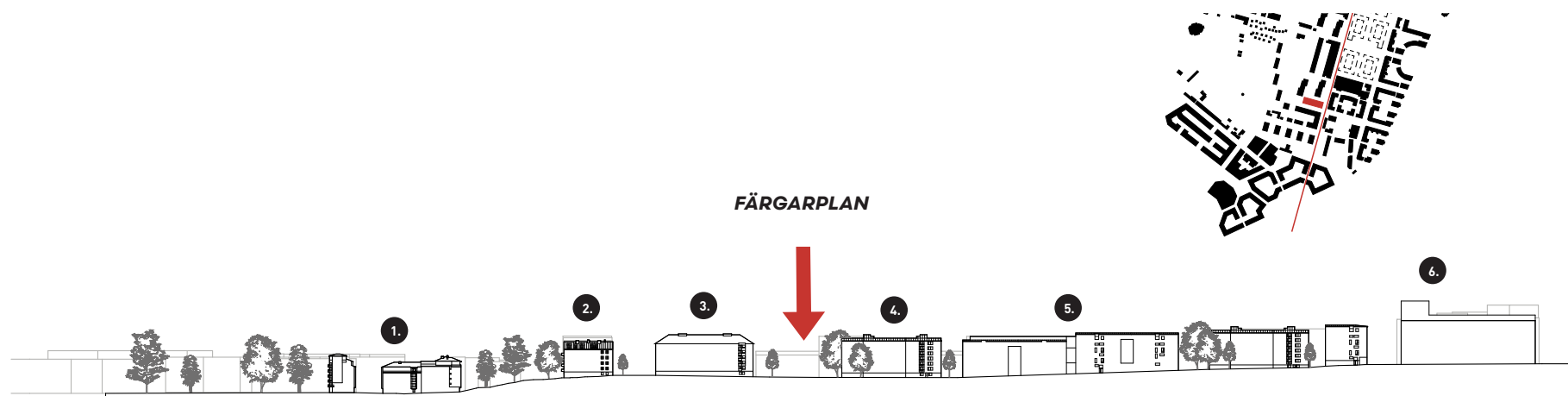
Södermalm är en kuperad stadsdel. På östra Södermalm präglas den naturliga topografin av bland annat Vita Bergen och Fåfången. Området vid Barnängen har en mer långlänt, mot söder sluttande, karaktär.

Bebyggelsen har i stadsdelen vuxit fram med anpassning till de naturgeografiska förutsättningarna och följer huvudsakligen den naturliga topografin med en enhetlig bebyggelsemassa där enbart enstaka, glest placerade byggnader tillåts komplettera siluetten i innerstaden. I

området har stenstadens traditionella skala frångåtts i bostadsbebyggelse uppförd under 1960-talet och nutida förtätningsprojekt.

1. Sofia kyrka
2. Kv. Stålet
3. Stockholms Bomulls-spinneri.
4. Kv. Barnängen 4
5. Hammarby sjöstad

1. Kv. Hamnvakten
2. Kv. Melonen
3. Kv. Riset
4. Kv. Fikonet
5. Förtätning i kv. Fikonet
6. Kv. Persikan (under byggnation)

6. FÄRGARPLAN - NULÄGE OCH KARAKTÄRISTIK

ANLÄGGNINGAR

Färgarplan utgörs av en rektangulär plats, sedan 2006 asfalterad parkering bebyggd med en nätverksstation invid Barnängsgatan samt samlingsplats för återvinningskärl.

OMGIVANDE BEBYGGELSE

I söder möter Färgarplan kvarteret Risets lamellhus av tegel i fem våningar uppfört 1949 och i norr den modernistiska bebyggelsen i kvarteret Fikonet i sex våningar. I öster möter kvartersbebyggelse i Hammarby sjöstad med tre och två våningar från 2000-talet och i sydöst Barnängens gård.

Trots planens parkeringsytor och anslutande hög bebyggelse i kvarteret Riset och Fikonet har Färgarplans rum en småskalig och lummig karaktär genom den låga bebyggelsen vid Barnängsgatan och den omgivande trädväxtligheten som ramar in platsen.

Färgarplan. Inzoomad karta som visar de olika tidslagren i direkt anslutning till planområdet. Flygfoto: Bingmaps.

GRÖNSTRUKTUR

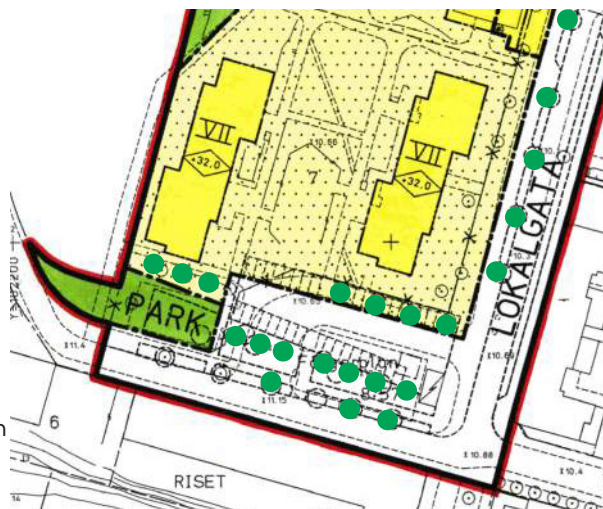
Färgarplan ansluter till Tengdalsparkens gräsbevuxna ytor med stora uppvuxna träd i väster. På Färgarplans södra sida sträcker sig ett gångstråk från Barnängsgatan fram till Tengdalsparken omgiven av gräsbevuxna ytor med trädtrader av lönn och lind.

Trädraden längs med Tengdahlsgratan fortsätter upp mot Tengdalsparken och har en sammanbindande funktion i gaturummet (fler av träden vid Tengdahlsgratan har fällts vilket minskat upplevelsen av den sammanbindande funktionen med Tengdalsparkens trädrad).

En trädrad med lönnar i kvarteret Fikonet gränsar mot Färgarplan.

GATUSTRUKTUR

Färgarplan gränsar mot Barnängsgatan i öster och Tengdahlsgratan i söder. Ett gångstråk mellan trädtrader löper från Barnängsgatan till Tengdalsparken anlagd 2006.

- Träd på och invid Färgarplan. Träd i trädrad längs med Tengdahlsgratan har fällts.

- Färgarplan
- Trädtrader med ädellövträd vid/på Färgarplan.
- Parker och gröna gaturum.

- Raka gator och rätvinkliga kvarter utlagda enligt Lindhagensplanen 1885.
- Gata tillkommen 1930-tal.
- Gångstråk tillkomna under 1960-talet.
- Gångstråk tillkomna 2006.

Färgarplan med nätverksstation från öster. I fonden Tengdahlsparken och Vita Bergsparkens grönska.

Gångstråk omgivet av trädrader på Färgarplan längs med Tengdahlsgatan.

Färgarplan med rumsskapande trädrader.

Färgarplan med parkeringsplatser och samlingsstation för återvinningskärl.

Färgarplan i vy från Tengdahlsparken. Den stora kastanjen till höger i bild har sedan bilden togs fällts.

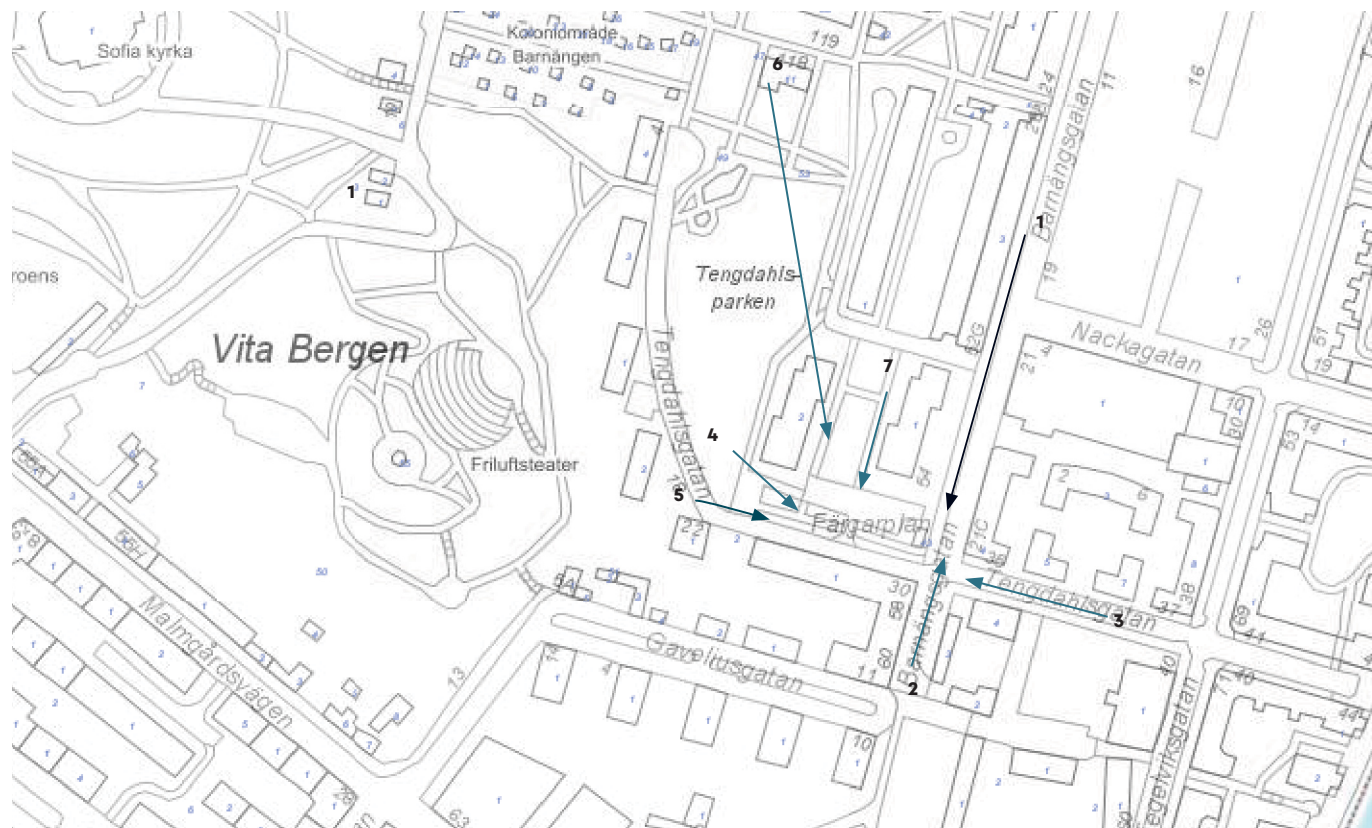
Färgarplans parkering med Tengdahlsparken och Vita Bergsparkens grönska i fonden.

FÄRGARPLAN I GATURUMMET

Färgarplan utgör ett rum i stadsdelsområdet till vilket olika byggnadskaraktärer ansluter. Platsen omges av uppvuxna träd som binder ihop områdets grönstråk. I det följande har vyer valts ut som visar på Färgarplans roll i stadsbilden.

SIKTLINJER

1. Från Barnängsgatan i norr
2. Från Barnängsgatan i söder
3. Från Tengdahlsgratan i öster
4. Från Tengdahlsgratan i väster
5. Från Eurenii minne/Tengdahlsgratan
6. Från Barnängens gård
7. Från kvarteret Fikonets gård

1. FRÅN BARNÄNGSGATAN I NORR

I vyn framträder på Barnängsgatans västra del 1960-talets modernistiska bebyggelse i kvarteret Fikonet och 1940-talets tegelbyggnad i kvarteret Riset. Trädrader längs med Barnängsgatan och Tengdahlsgratan är rumsskapande och bidrar till gatusträckans gröna karaktär.

2. FRÅN BARNÄNGSGATAN I SÖDER

I vyn framträder Färgarplans nätverksstation och i fonden den modernistiska bebyggelsen i kvarteret Fikonet. Trädrad längs med Barnängsgatan och Färgarplan bädar in de höga husen i grönska och mjukar upp gaturummet.

3. FRÅN TENGDAHLSGATAN I ÖSTER

Vyn visar Tengdahlsgratans förlängning förbi Färgarplan med Tengdahlsparkens och Vita bergens grönska i fonden. Förgårdsmark och grönska i kvarteret Barnängen 4 vid Tengdahlsgratan.

4. FRÅN TENGDAHLSPARKEN I VÄSTER

Vyn visar Tengdahls parkens entré med gröna ytor och stora träd med Färgarplan i fonden. Platsen ramar in av låg bebyggelse i Hammarby sjöstad och tegelbyggnaden i kvarteret Riset. Trädrader och gräsbevuxna ytor med gångstråk utgör karaktärsskapande promenadstråk längs med Tengdahls gatan (den stora kastanjen till höger i bilden har fällts).

5 FRÅN EURENNI MINNE/TENGDAHLSPARKEN

I vy från Eurenii minne framträder Tengdahls parkens gröna oas med den höga modernistiska bebyggelsen i kvarteret Fikonet i fonden. Mellan byggnaderna syns taket på kvarteret Riset vid Färgarplan.

6. FRÅN BARNÄNGENS GÅRD

Bebyggelsen och murar längs med Tengdahls gatan och Barnängsgatan vid Barnängens gård ramar in en parkliknande trädgård med stora värden för bebyggelsemiljön vilken utgör värdekärna inom riksintresset. Anslutande bebyggelse håller förhållandevis låga höjder som bidrar till gårdens bibehållna historiska miljö.

7. FRÅN KVARTERET FIKONETS GÅRD

I vyn från gångstråk i kvarteret Fikonets stora gröna gård ligger bebyggelsen i kvartet Riset.

7. KULTURMILJÖVÄRDEN

ÖVERGRIPANDE KULTURMILJÖVÄRDEN - VIKTIGA HISTORISKA OCH VISUELLA ASPEKTER

Stadsdelsområdet är heterogent och präglas av varierande enhetliga bebyggda miljöer och enskilda byggnader tillkomna vid olika tider i områdets historia. De bebyggda miljöerna från olika epoker har olika karaktär och avspeglar sin tids arkitektoniska och stadsplaneringsmässiga ideal.

Området har ett stort historiskt värde som platsen för manufakturen Barnängen och andra verksamheter som bedrivits i området sedan sent 1600-tal. Barnängen var under lång tid Stockholms största arbetsplats, vilket har präglat området. Bevarade miljöer från historisk verksamhet vid Barnängens gård, Färgargården, Faggens krog m.fl samt malmgårdar och bostadsbebyggelse framvuxna i stadsdelens utkanter under 1700- och 1800-talet berättar om stadsdelsområdets äldsta historia och är ovärderlig för kunskapen och upplevelsen av stadens historia, framväxt och miljö.

Stadsdelsområdet möter den klassiska stenstaden som präglas av räta kvarter och gator bebyggda med stenhus i fem våningar med tidstypiska fasader uppförda under sent 1800-tal och 1900-talets första decennier. Den täta och enhetliga stenstadsbebyggelsen berättar om de stora reglerings- och utbyggnadsområdena på malmarna med planstruktur, parker, kyrkor, offentliga byggnader och bostäder och har mycket höga stadsplaneringshistoriska, arkitekturhistoriska och arkitektoniska värden.

Utredningsområdet planlades med räta gator och kvarter vid Lindhagensplanens genomförande under sent 1800-tal vilket till stor del än idag präglar utredningsområdets planstruktur. Den täta enhetliga stenstadsbebyggelsen kom dock inte att fullbordas i utredningsområdet utan kom att byggas ut från 1930-talet och framåt vilket präglar områdets karaktär med ett flertal olika bebyggda miljöer som karaktäriseras av modernismens stadsplanering och arkitektoniska ideal.

Till senare stadsbyggnadsprojekt i stadsdelsområdet hör Hammarby sjöstad och kv. Persikan (under byggnation) som till stor del planerats utifrån Lindshagensplanen och fullföljer stenstadens gatu- och kvartersstruktur.

Sammantaget finns i stadsdelsområdet betydelsefulla tidslager som avspeglar viktiga särdrag för Stockholm och kulturhistoriskt viktiga epoker i stadens historia.

Av stor vikt för områdets kulturmiljö är stadsdelsområdets parker, gröna gatumiljöer och uppväxta gröna gårdar som är väsentliga för stadsdelsområdets gröna karaktär och uttryck för olika tiders planeringsideal.

Vid utveckling inom utredningsområdet finns värdekärnor inom riksintresset Stockholms innerstad men även regionala och lokala kulturhistoriska värden som ska beaktas. Följande aspekter av riksintresset och andra kulturhistoriska värden bedöms som väsentliga att åskådliggöras avseende planområdet:

BEVARADE RESTER AV DET ÄLDSTA GATUNÄTET PÅ SÖDERMALM

- Äldre gatunät på Åsöberget som utgör integrerad del av den småskaliga bevarade bebyggelsen.
- Gaveliusgatan bevarar äldre gatusträckning vid Faggens krog.

DET STORA REGLERINGS- OCH UTBYGGNADSSOMRÅDET PÅ MALMARNAS, MED PLANSTRUKTUR, KYRKOR, OFFENTLIGA BYGGNADER OCH BOSTÄDER. DET SENA 1800-TALET S TADSBYGGANDE MED ESPLANADSYSTEMET OCH GATOR AV OLIKA BREDD OCH KARAKTÄR, OCH BYGGNADER I BESTÄMDA HUSHÖJDER. DEN TÄTA OCH ENHETLIGA STENSTADSBEBYGGELSEN.

- Den klassiska stenstaden präglar området fram till Ringvägens tänkta dragning. Stenstaden framväxt i enlighet med 1880-års Lindhagens stadsplan med räta gator och rätvinklade slutna kvarter samt bebyggda med stenhus i fem våningar med tidstypiska fasader under sent 1800-tal och 1900-talets första decennier.
- Bevarad planstruktur med räta gator och kvarter.
- Sofia kyrka och Sofia skola uppförda vid 1900-talets början.

OMRÅDEN MED STENHUS FRÅN 1600-, 1700- OCH FÖRSTA DELEN AV 1800-TALET, BÅDE FÖR ARISTOKRATIN, DEN NYA KLASSEN AV RIKA BORGARE OCH FÖR ETT LÄGRE BORGERLIGT SKIKT - STADSPALATS, MALMGÅRDAR, BORGÅRDAR SAMT ÄVEN ÄLDRE PARKER OCH INSLAG AV GRÖNSKA.

- Hovings malmgård med omgivande park.
- Färgargården och omgivande trädgård.
- Faggens krog med omgivande trädgård.
- Barnängens flickhem med omgivande trädgård.
- Barnängens gård med park.
- Gröna gården med omgivande trädgård.
- Hedbergs malmgård med omgivande trädgård.

DE LÄGRE SAMHÄLLSKLASSENAS SMÅSKALIGA TRÄHUS I STADENS DÅVARANDE YTTERKANTER OCH OTILLGÄNGLIGA DELAR.

- Åsöberget med småskalig trähusbebyggelse, trädgårdar och täppor beläget i stadens dåvarande ytterkant på otillgänglig del.

1900-TALET S STADS BYGGANDE OCH BEBYGGELSEUTVECKLING.

- Kvarteret Melonen med tidstypisk bebyggelse och grönska uppförd under 1930-talet. Tidstypisk arkitektur och stadsplan med friliggande terränganpassade lamellhus med mellanliggande gröna gårdar.
- Kvarteret Stålet med funktionalistiska barnrikehus uppförda som hus i park uppförda under 1930-talet. Tidstypisk arkitektur och stadsplan med friliggande terränganpassade lamellhus med mellanliggande gröna gårdar.
- Kvarteret Riset 10 med tidstypisk tegellamell uppförd under 1940-talet.
- Kvarteret Fikonet med modernistiska likadana höga skivhus med stora gröna gårdar och trädrader.

PARKANLÄGGNINGAR OCH GRÖNSKA, INNERSTADENS KOLONITRÄDGÅRDAR.

- Vita bergsparken som en välbevarad representant för det sena 1800-talets bergsparker. Vittnar om tidens bärande tankar där oländig bergsterräng reserverades för grönska. Tidstypisk gestaltning med välbevarade uttryck i form av slingrande gångvägar, mjukt böljande gräsfält och storvuxna, starkt karaktärsskapande träd. Parkens tidsdjup med inslag av modernistiska inslag i Stockholmstilen som t.ex. friluftsteatern.
- Tengdahlsparken som en ovanligt välbevarad samtida representant för den modernistiska parkarkitekturen och Stockholmsskolan. Tillsammans med de samtida smalhusen vittnar Tengdahls parkens formspråk, funktion och karaktär på ett talande sätt om hur efterkrigstidens politiska och sociala ideal omsattes i arkitektur och stadsplanering. Parkens äldre växtlighet, solitärträd och sällsynta träd, naturligt formade slänter, terrasseringar, gångar och trappor samt karaktäristiskt getaltad plaskdamm och stora gräsplan.
- Barnängens koloniträdgård med äldre kolonistugor, gångar, täppor och omgivande röda spjälstaket.
- Fåfängan med naturlig topografi och växtlighet, lusthus och karaktäristisk trädram högst på klippan.
- Bebyggelsens uppväxta gröna gårdar och gröna gatumiljöer.

INDUSTRIMILJÖER SOM SPEGLAR STOCKHOLMS BETYDELSE SOM INDUSTRISTAD ALLTSEDAN 1600-TALET, BLAND ANNAT BARNÄNGEN

- Barnängens gård med huvudbyggnad, magasinsbyggnad m.m. Bevarad industrimiljö från 1700-talet.
- Färgargården. Bevarad miljö efter verksamhet för färgning vid Färgargårdstorget som drevs från 1600-talets slut fram till 1930.
- Stockholms Bomullsspinneri efter ritningar av den kända arkitekten Cyrillus Johansson. Tidstypisk industriarkitektur av vikt för förståelsen av framväxten av industriverksamheten i Barnängen.

ANDRA STOCKHOLMSKA SÄRDRAG SOM EXEMPELVIS;

ANPASSNINGEN TILL NATUREN

- Områdets bebyggelse uppförd med anpassning till den naturliga terrängen med förhållandevis jämn siluett.

VYERNA FRÅN VIKTIGA UTSIKTSPUNKTER, BLICKFÅNG

- Vita Bergen som viktig utsiktspunkt.
- Sofia kyrka som blickfång.
- Fåfängans som viktig utsiktspunkt.
- Åsöberget som viktig utsiktspunkt.

DE TYDLIGT AVLÄSBARA "ÅRSRINGARNA" I STADSVÄXTEN.

- Områdets varierade bebyggelse och bebyggelsegrupper från olika tider bidrar till att områdets årsringar är avläsbara.

STADSSILUETTEN MED DEN BEGRÄNSADE HUSHÖJDEN DÄR I STORT SETT BARA KYRKTORNEN OCH OFFENTLIGA BYGGNADER TILLÅTITS HÖJA SIG ÖVER MÄNGDEN.

- Sofia kyrka.
- Sofia skola.

FÄRGARPLAN

Färgarplan karaktäriseras idag av öppet rum omgivet av grönska i anslutning till Tengdahlsparken. Platsen präglas av en rektangulär form som avgränsas av gatorna Tengdahls gatan och Barnängsgatan. Grönytor, träd och trädtrader kring och på platsen är viktiga inslag som skapar den öppna platsens gröna karaktär. Gångstråk binder ihop platsen med kvarteret Fikonet och Tengdahls parkens parkentré. Träd som ramar in Färgarplan är värdefulla som del av kvarteret Fikonets gröna planering, Tengdahls gatan som ett grönt gaturum och som grön sammanbindning till Tengdahlsparken.

Bebyggelsen kring Färgarplan är heterogen med blandad bebyggelse med varierande utformning från olika tider i en till sex våningar. Den omgivande bebyggelsen karaktäriseras av dels 1900-talets modernistiska planering med lamell- och skivhus i park men även kvarterstad och äldre förindustriell bebyggelse. Färgarplan utgör ett öppet rum mellan de olika bebyggelsegrupperna som bidrar till att dessa är lätta att avläsa och uppleva.

Sammantaget bedöms Färgarplan omfattas av miljöskapande värden som en öppen plats med omgivande grönska som skapar luft och rymd mellan de befintliga bebyggelsegrupperna.

Värdebärande karaktärsdrag

- Trädtrader i kvarteret Fikonet bidrar till att rama in Färgarplan till ett grönt rum. Träden utgör även en värdefull del av kvarteret Fikonet och är relevanta för upplevelsen för det modernistiska kvarteret karaktäriserat av höga fristående "hus i park", stora gröna gårdar och träd mot gata.
- Trädtrader vid Tengdahls gatan och på Färgarplan (försvagad avläsbarhet efter att ett par träd har fällts) bidrar till upplevelsen av Tengdahls gatans gröna gaturum samt har en sammanbindande funktion med Tengdahlsparken.
- Färgarplans rektangulära form har skapats av omgivande räta gator utlagda enligt Lindhagensplanen och är av vikt för områdets planstruktur.
- Färgarplans gröna gaturum är av vikt som en del av stadsdelsområdets grönstruktur.
- Möjligheten att på Färgarplan uppleva omgivande tidstypisk kulturhistoriskt värdefull bebyggelse och grönska.

Färgarplan vid Tengdahls gatan. Kvarteret Riset till höger i bild.

8. KULTURHISTORISKA FÖRHÅLLNINGSSÄTT VID UTVECKLING AV FÄRGARPLAN

ALLMÄNT

- Beakta Stockholms byggnadsordning som ett underlag för stadens gestaltning.
- Beakta stadsdelsområdets stadsstruktur och behov av torg som en del av stadsmiljön.
- Beakta möjligheten att även i framtiden kunna uppleva den befintliga bebyggelsens arkitektoniska och upplevelsemässiga värden.

PLANSTRUKTUR

- Ny bebyggelse ska beakta befintlig gatustruktur med rätta gator och kvarter.

VOLYMER, GESTALTNING OCH UTFORMNING

Områdets bebyggelse är mycket varierad med olika sammanhållna enhetliga bebyggelsegrupper men även solitära hus i olika höjder från en till sex våningar från olika tider. Takformer varierar alltifrån från sadeltak, mansardtak och platta tak. Områdets förindustriella bebyggelse karaktäriseras av småskaliga rödfärgade trähus och främst gulfärgade stenhus. 1900-talets byggnader i området domineras av lamell- och skivhus i ljusa kulörer med enhetlig utformning i sammanhållna bebyggelsegrupper.

- Vid utveckling av Färgarplan bör den omgivande bebyggelsens skalor, volymer, takvinklar och höjder beaktas. Ny bebyggelse bör inordna sig och ansluta till den omgivande bebyggelsens höjder, volymer och takvinklar.
- Ny bebyggelse på Färgarplan bör ha en sammanhållen enhetlig gestaltning som harmoniskt kan komplettera stadsdelsområdets tidstypiska bebyggelsegrupper

och skapa en ny tydlig årsring i området.

- Ny bebyggelse ska anpassas till stadens och den omgivande bebyggelsens material och kulörer.
- Ny bebyggelse ska inordnas i områdets befintliga struktur och karaktär på ett lugnt och harmoniskt vis och inte dominera över befintlig bebyggelse eller avvika på ett utmärkande sätt.

GRÖNSKA

- Färgarplans trädrad mot Tengdahlsgatan bör bibehållas och förtydligas som del av stadsdelsområdets grönstruktur med gröna gaturum.
- Trädrader i kvarteret Fikonet, mot Färgarplan och längst med Barnängsgatan, ingår som viktiga element i kvarterets planering. Trädraderna är viktiga för kvarterets gröna omgivning och gatornas gröna rum som bör bibehållas.
- Beakta den nya bebyggelsens möte med Tengahls parkens entré.

9. KÄLLOR

LITTERATUR OCH RAPPORTER

Alla tiders Stockholm, Riksintressen för kulturmiljövården, 2014

BBR, Boverkets byggregler (2011:6) - föreskrifter och allmänna råd

PBL, Plan- och bygglagen (2010-900)

Parkplan Södermalm, Del 1 och 2, Strategier för utveckling av parker och gröna gaturum, Stockholms stad, 2019

Stockholms Byggnadsordning, 2020

Översiktsplan Stockholm, 2018

Kulturmiljöanalys Persikan, 2015

ARKIV

Lantmäteriverket, kartor

Stockholms stadsbyggnadskontor, bygglovsarkivet, gällande planer

Digitalt stadsmuseum, kulturhistorisk klassificering, inventeringar

Stockholms stad, kartor

Stockholmskällan, jämföra kartor

Skönhetsrådet, arkiv.